

EREVNA

Innehåll

Luther om Ordet.	
Några citat.	113
Ur företalet till Gamla testamentet:	113
Ur företalet till Psaltaren:	116
Ur företalet till Nya testamentet:	118
Ur företalet till Paulus' brev till romarna.	119
Ur företalet till Kyrkopostillan:	120
Ur Stora Galaterbrevskomentaren:	121
Ur Om kyrkans babyloniska fångenskap:	122
Något om exegetikens primära uppgift.	
Av pastor Martin Magnusson.	123
Kvinna och man i ljust av Guds ord.	
Av hovpredikanten Bo Giertz.	128
Lemmar varandra till tjänst.	128
Kristus, hustrun och mannen.	131
Äktenskap utan tro.	136
Möjligheten till äktenskap.	139
Kvinnan i församlingen.	143
Rättfärdiggörelsens och helgelsens mystik.	
Av teol. doktor G. Rosendal.	149
Juridik och mystik i rättfärdiggörelsen.	150
Identitet och mystik i rättfärdiggörelsen.	154
Unio och actio i helgelsen.	159
Anteckningar till nytestamentliga texter.	
Av Hugo Odeberg.	164
Luk. 5:1-11 (5 e. Tref.).	164
Matt. 5:20-26 (6 e. Tref.).	167
Matt. 17:1-8 (Förkl.d.).	169
Matt. 7:15-21 (8 e. Tref.).	171
Luk. 16:1-8. (Villicus. 9 e. Tref.).	172
Luk. 19:41-47 (10 e. Tref.).	174
Luk. 18:9-14 (11 e. Tref.).	175
Innehållsförteckning.	178

Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten enligt originaltexten.

Luther om Ordet.

Några citat.

Ur företalet till Gamla testamentet:

»Somliga akta det gamla testamentet ringa och, såsom endast givet åt det judiska folket, numera gagnlöst, eftersom det endast innehåller några gamla historier: de mena, att de hava nog av det nya testamentet, samt att de i det gamla icke hava annat att söka än en andlig hänsyftning. Origenes, Hieronymus och annat högt folk ha hållit så före. Men Kristus säger i Joh. 5:39: I rannsaken skrifterna; dessa äro de, som vittna om mig. Bjuder ock S. Paulus åt Timoteus, att han skall hålla på att föreläsa skriften, 1 Tim. 4:13. I Rom. 1:2 betygar han, att evangelium är av Gud utlovat i skriften, och 1 Kor. 15:3 säger han, att Kristus är kommen av Davids säd, död och från de döda uppstånd, såsom skriften utvisar. Så visar oss ock S. Petrus mer än en gång tillbaka till skriften. Härmed lära de oss ju att icke förakta skriften och det gamla testamentet, utan att vi hellre skola med största flit läsa det, efter de själva så mäktigt befästa och bevisa det nya testamentet med det gamla och städse beropa sig därpå. Såsom ock S. Lukas, Apg. 17:11, skriver, att man i Tessalonika dagligen rannsakade skrifterna, om det så förhölle sig som Paulus lärde. Om man nu ej vill ringakta det nya testamentets grund och bevisning, så måste ju det gamla hållas högt i ära. Ty vad är det nya testamentet annat än en uppenbar predikan och förkunnelse om Kristus, förebildad i det gamla testamentet och genom Kristus fullbordad? ...

Jag beder och varnar var och en from kristen, att han icke stöter eller förargar sig på de enfaldiga ord eller historier, som han ofta påträffar, ej heller betvivlar, att, huru ringa och enfaldigt än skriftens ord stundom synes, det dock alltsammans är den högste Gudens majestäts, makts och vishets ord, verk, domar och gärningar. Ty detta är den skrift, som gör alla visa och kloka till dårar och står öppen endast för de små och enfaldiga, såsom Kristus säger Matt. 11:25. Därför skall du låta ditt eget tycke fara och akta denna skrift såsom den allra högsta och ädlaste helgedom och såsom den allra rikaste gruva, som aldrig tillfyllest kan utforskas, på det du måtte finna den gudomliga visheten, som Gud här framlägger så enkelt och enfaldigt för att dämpa allt högmod. Här skall du finna de lindakläder och den krubba, varuti Kristus ligger, dit ängeln ock visar herdarna, Luk. 2:12. Lindakläderna äro visserligen ringa, men dyrbar är skatten Kristus, som ligger i dem.

Så skall du nu veta, att denna bok är en lagbok, som lärar vad man skall göra och låta, och som därjämte med exempel och berättelser visar, att dessa lagar blivit hållna eller överträdna. Liksom det nya testamentet är ett evangelium och en nådebok, som lärar var man skall taga det, varmed lagen fullbordas. Men såsom det uti nya testamentet, jämte nådens lära, gives många andra läror, som äro lagar och bud till att styra köttet, helst anden i detta livet aldrig varder fullkommen, ej heller nåden kan regera allt, så äro ock uti gamla testamentet bredvid lagen några löften om nåd, varigenom de heliga fäderna och profeterna under lagen blevo i Kristi tro behållna såsom vi. Dock såsom uti det nya testamentet det rätta huvudstycket är att förkunna nåd och frid genom syndernas förlåtelse i Kristus, så är det rätta huvudstycket i det gamla testamentet att lära lagen, utpeka synden och kräva det goda. Så vet du nu, vad du har att vänta i det gamla testamentet. ... Sålunda innehåller den första Moseboken nästan idel exempel

på tro och otro och visar, vilka frukter tron och otron bära, kan alltså gärna räknas för en evangelisk bok. ... Så har ock Mose själv givit till känna, att hans ämbete och lära skulle äga bestånd intill Kristus och sedan upphöra, då han säger: Herren, din Gud, skall av dina bröder uppväcka åt dig en profet, som är mig lik, honom skall du höra, 5 Moseb. 18:15. Detta är det ädlaste språk, i sanning kärnan i hela Mose, vilket också apostlarna ha burit högt och brukat med styrka, Joh. 1:45, 6:14, Apg. 3:22, 7:37, till att bekräfta evangelium och avskaffa lagen: såsom och profeterna hava utdragit, ganska mycket därför.... Fördenskull kallar även S. Paulus Moses lag det gamla testamentet, 2 Kor. 3:14, Kristus ävenså, då han instiftar det nya testamentet, Matt. 26:28. Och det är ett testamente, emedan Gud där utlovade och bestämde åt Israels folk Kanaans land, om de höllo, vad han hade bjudit. Och han gav även folket det han lovat, och förbundet blev stadfäst medelst fårblod och bockblod, 2 Moseb. 24:8. Men emedan detta testamente icke stödde sig på Guds nåd, utan på människors gärningar, måste det bliva gammalt och upphöra samt det förlovade landet åter förloras, alldenstund lagen icke kan fullbordas genom gärningar. Och ett annat testamente måste komma, vilket icke bleve gammalt, icke grundade sig på vårt görande, utan på Guds ord och verk och därför varar evigt, Hebr. 13:20. Också är det bekräftat genom en evig persons död och blod, och ett evigt land är utlovat och givet. Detta vare nu sagt om Moses böcker och ämbete. Men vad åsyfta då skriftens övriga, profetiska och historiska böcker. Svar: intet annat än vad Mose åsyftar, ty de driva allesammans Moses ämbete och hindra de falska profeterna från att föra folket in på de egna självvalda gärningarnas väg samt hålla det kvar i Moses rätta ämbete och i lagens kännedom. Genom lagens rätta förstånd vilja de hålla människor fast vid känslan av deras egen oduglighet och tukta dem till Kristus, såsom Mose gör. Därför utföra de

också vidare, vad Mose sagt om Kristus, och framhålla exempel både på dem som rätt förstått Mose och på dem som icke gjort, samt bådaderas lön eller straff.... Till sist skulle jag väl säga något om den andliga tydningen av den levitiska lagen och av Moses prästadöme. Men det är för mycket att skriva om: det vill ha sin tid och ort och utlägges bäst av en levande röst. Ty i sanning, Mose är en all vishets och kunskaps brunn, ur vilken allt har vällt fram, som alla profeter hava vetat och uttalat. Till och med det nya testamentet flyter därifrån och har sin grund däruti, såsom nämnt är. Vill du väl och säkert tyda allt, så tag Kristus för dig, ty Han är mannen, på vilken allt i dessa skrifter syftar. Så gör nu av översteprästen Aron ingen annan än Kristus allena, såsom episteln till Hebréerna gör, 7:15 följ., vilken epistel nära nog ensam föreslår till att uttyda Moses alla förebilder. ... Detta vare nu som en kort inledning och uppmuntran till att söka Kristus och evangelium i det gamla testamentet.

Ur företalet till Psaltaren:

»Framför andra böcker i den heliga skrift har Psaltaren varit älskad och prisad av många bland de heliga fäderna. Och förvisso gäller det om denna bok, att den är ett verk, som själv tillfyllest prisar sin mästare.... Så håller jag ock före, att ingen helgonhistoria kommit eller kan komma i världen så skön som denna Psaltare är. Om någon toge sig för att ur alla lärorika berättelser samla och hopföra allt det bästa och han sedan framställde detta på allra bästa sätt, då skulle därav just bliva en sådan Psaltare. Ty här finna vi icke blott vad en eller två fromma män hava gjort; vi finna vad själva huvudmannen för alla fromma har gjort, och vad än idag alla fromma göra: huru de förhålla sig mot Gud och mot människor, vare sig vänner eller ovänner, och huru de skicka sig i allahanda faror och lidan-

den. Så finna vi ock i denna bok allahanda hälsosam lärdom från Gud. Psaltaren bör vara oss dyrbar och kär, redan därför att den så tydligt förkunnar oss Kristi död och uppståndelse, och därför att den giver oss en så levande bild av hans rike och av alla kristnas tillstånd och väsen. Psaltaren må fördenskull kallas en hel liten bibel. Allt, som står i vår stora bibel, bliver i den på skönaste och kortaste sätt sammanfattat liksom i en minnesbok. Det är, som om den helige Ande själv påtagit sig besväret att här hopställa allt, varigenom kristenhetens alla fromma kunna tjäna oss till föredöme, på det att den, som icke kan läsa hela bibeln, må hava huvudsumman därav sammandragen i en enda liten bok. Men utöver detta har Psaltaren ett annat härligt företräde. Andra skrifter tala mångahanda om heliga människors verk, men de förtälja oss endast föga om deras ord. Men just det gör Psaltaren till en klenod framför andra böcker, just det giver åt Psaltaren en så härlig doft, att den icke allenast förtäljer om de heligas gärningar, utan ock framförallt låter oss höra deras ord, huru de fordom talade till Gud och bådo till honom, och huru de ännu idag tala och bedja. ... Så har det skett, att Psaltaren blivit alla frommas bok, och att envar, i vilken ställning han ock är, ur denna lilla skrift kan hämta verser eller hela psalmer, som passa just för honom, och som förefalla, såsom vore de ditsatta just för hans räkning; han skulle icke själv kunna utsäga eller uttänka eller ens önska något, som mera lämpade sig för honom. ... Korteligen: om du vill se den kristliga kyrkan framställd i en sammanträngd bild, men avmålad med levande färger, så tag Psaltaren framför dig. I den har du en härlig, klar spegel, som visar dig, vad det är att vara en kristen. Ja, du skall se dig själv däri på ett sådant sätt, att du därav lär den rätta självkännedom. Och därtill skall du i denna samma bok se Gud själv och allt vad han skapat. ...»

Ur företalet till Nya testamentet:

»Såsom gamla testamentet är en bok, vari Guds lag och bud jämte historien både om dem som hållit dem och om dem som icke hållit dem äro skrivna, så är nya testamentet en bok, vari evangelium och Guds löfte ävensom historien, både om dem som tro dem och om dem som icke tro dem, äro skrivna. Evangelium är ett grekiskt ord och heter på svenska gott budskap, god nyhet, god ny tidning och rykte, varöver man sjunger, talar och är glad. T.ex. då David övervann den store Goliat, utkom bland det judiska folket ett gott rykte och en tröstlig ny tidning, att deras gruvlige fiende blivit slagen och de räddade och hade fått fred och glädje, varom de sjöngo och voro glade. Sammalunda är Guds evangelium och nya testamentet en god nyhet och ett gott rykte, i hela världen utropat genom apostlarna, om en sannskyldig David, som har stritt med synden, döden och djävulen och besegrat dem och därmed förlöslat alla dem som voro fångna i synden, plågade med döden och övervunne av djävulen samt utan deras förtjänst gjort dem rättfärdiga, levande och saliga och därmed givit dem frid och återfört dem till Gud, varöver de sjunga, tacka, lova Gud, och äro glada evinnerligen så framt de annars detta fast tro och bliva beständiga i tron. ... Nu har Gud för att stärka sådan tro, låtit detta sitt evangelium och testamente ofta i gamla testamentet utlovas genom profeterna, såsom Paulus i Rom. 1 säger: jag är avskild för Guds evangelium — vilket han förut genom sina profeter har utlovat i heliga skrifter — om sin Son, vilken efter köttet föddes av Davids säd o.s.v.... Så är nu evangelium intet annat än en predikan om Kristus, Guds och Davids son, sann Gud och människa, som för oss genom sin död och sin uppståndelse har övervunnit synden, döden och helvetet och därifrån frigör alla, som tro på honom. Evangelium kan därför vara antingen ett kort eller ett långt tal, den ene kan beskriva det kort, den andre långt. Den beskriver det långt, som omta-

lar många Kristi ord och verk, såsom de fyra evangelisterna göra, varemot den beskriver det kort, som ej omtalar Kristi gärningar utan såsom Petrus och Paulus göra, korteligen säger, att han genom sin död och uppståndelse har övervunnit synd, död och helvete dem till godo som tro på honom. ... Men att Kristus i evangelium liksom ock Petrus och Paulus giver många bud och läror samt förklarar lagen, det skall man icke anse för hans yppersta värv här i världen utan räkna bland hans välgärningar, varmed han tjänte vår skröplighet. Att veta hans gärningar och historia är ännu icke att rätt veta evangelium, ty därmed vet du ännu icke, att han har övervunnit synden, döden och djävulen. Sammalunda är det icke heller att veta evangelium, när du vet sådan lära och bud; utan, först när den rösten kommer, som säger, att Kristus är din egen med liv, lära, gärningar, död, uppståndelse och allt vad han har, gör och förmår, vet du det rätt.... Skicka dig nu därtill, att du må förstå att på detta sätt läsa det nya testamentets böcker och icke sammanblanda lag och evangelium.»

Ur företalet till Paulus' brev till romarna.

»Detta brev är det rätta huvudstycket i nya testamentet och det allra klaraste evangelium, och det förtjänar väl, att en kristen människa icke blott kan det utantill ord för ord, utan ock dagligen därmed umgås såsom med själens dagliga bröd. Ty det kan aldrig läsas eller betraktas för mycket eller för väl, och ju mer man därmed sysselsätter sig, dess kostligare blir det och dess bättre smakar det. ... För det första måste vi förstå själva talesätten och veta, vad Paulus menar med dessa orden: lag, synd, nåd, tro, rättfärdighet, kött, ande m.fl. annars gagnar läsandet intet. ... Utan att förstå dessa ord kan du aldrig förstå detta Pauli brev eller någon bok i den heliga skrift. ... Alltså finna vi uti detta brevet på det allra rikligaste vad en kristen bör veta, nämligen vad lag, evangelium, synd, straff,

nåd, tro, rättfärdighet, Kristus, Gud, goda gärningar, kärlek, hopp, kors är, samt huru vi skola förhålla oss mot var man, han vare from eller ond, stark eller svag, vän eller ovän, och mot oss själva. Därtill är detta förträffligt bestyrkt med Skriften och bevisat med exempel av honom själv och av profeterna, så att intet mer är att önska. Det synes därför, som hade Paulus velat i detta brev en gång korteligen sammanfatta hela den kristliga och evangeliska läran och öppna en ingång till hela det gamla testamentet. Ty den som har detta brevet väl uti sitt hjärta, han har otvivelaktigt hela det gamla testamentets ljus och kraft hos sig.»

Ur företalet till Kyrkopostillan:

»... Där ser du, att evangelium är en historia om Kristus, Guds och Davids Son, död och uppstånd och satt till att vara Herren, vilket är huvudsumman av evangelium. Såsom det nu icke finnes mer än *en* Kristus, så finnes det icke och bör icke finnas mer än *ett* evangelium. Och emedan Paulus och Petrus på förutnämnda sätt lära ingenting annat än Kristus, så lära väl icke heller deras epistlar innehålla något annat än evangelium. Ja, emedan också profeterna, såsom Paulus här säger och var och en väl vet, hava förkunnat evangelium och talat om Kristus, så är deras lära, där de tala om Kristus, ingenting annat än det sanna, rena, rätta evangelium, alldeles som om Lukas eller Matteus hade framställt det. Så t.ex., då Jesaja kap. 53, förkunnar, huru Han skulle dö för oss och bära vår synder, framställer han det rena evangelium. Och jag är viss därpå, att den, som icke får detta förstånd om evangelium, han kan aldrig få något ljus i Skriften eller i grund förstå henne.... Dock är det synd och skam, att det med oss kristna har kommit därhän, och att vi i evangeliernas betraktande varit så vårdslösa, att vi alldeles icke förstå dem, utan allraförst behöva andra böcker och utläggningar, som visa, vad vi i dem ha att söka

och vänta. Detta är så mycket mer att beklaga, då ju apostlarnas evangelier och epistlar äro i den avsikt skrivna, att de själva skola vara sådana vägvisare att föra oss in i profeterna och Moses, i gamla testamentets skrifter, på det att vi själva där skola läsa och se, hur Kristus är svept i lindakläder och nedlagd i krubban, det är hur han där innehålles och är innefattad uti profeternas skrifter. Där borde vårt studerande och läsande öva sig och se efter, vartill Han är given, vad löftena om Honom innebära, och huru hela skriften syftar på honom. ... Men se nu här, hur goda, beskedliga och fromma barn vi äro. På det att vi icke skulle behöva forska i Skriften och framförallt där lära känna Kristus, hålla vi hela det gamla testamentet för ett intet, såsom vore det nu något föråldrat, avlagt och icke mer gällande, då likväl det framförallt kallas *helig skrift*, och däremot evangelium icke egentligen skulle vara skrift, utan ett muntligt tal, som skulle draga Skriften fram i dagsljuset, såsom Kristus och apostlarna hava gjort. Därför har ock Kristus själv ingenting skrivit, utan endast talat och kallat sin lära icke skrift, utan evangelium, det är ett gott budskap eller förkunnelse, som skall frambäras, icke med pennan, utan med munnen. ...»

Ur Stora Galaterbrevskommentaren:

(Sid. 60.) »Skriften är drottningen, hon skall härska och henne skola alla underdånigt lyda. Icke hennes lärare eller domare utan hennes enkla vittnen, lärjungar och bekännare måste alla vara, antingen det nu är påven eller Luther eller Augustinus eller Paulus eller en ängel från himmelen». (Sid. 229.) »... På den andra anmärkningen svarar jag, att Paulus med rätta hänför stället ur 1 Moseb. 15 till tron på Kristus. Ty alla det gamla förbundets löften voro inneslutna i löftet om Kristus, som skulle komma. På samma sätt inneslöts också patriarkernas tro i tron på honom. ... Patriarkernas tro riktade

sig emellertid på Kristus såsom den kommande, medan vår riktar sig på honom såsom redan kommen.... De olika tidsåldrarna medföra alltså ingen skillnad i tron, den helige Ande, gåvorna. Det har nämligen alltid varit och är alltså samma vilja och samma tanke om Kristus hos fäderna, som ha levat och hos deras barn, som nu leva. Så ha också vi en Kristus, som skall komma och tro på honom, såsom det gamla testamentets fäder....»

Ur Om kyrkans babyloniska fångenskap:

(Sid. 25.) »Men min mening är grundad på starka skäl, först och främst därpå, att Guds ord ej får våldföras vare sig av människor eller änglar utan bör, så långt det är möjligt, bevaras i sin enklaste mening, och om ej påtagliga omständigheter tvinga därtill, bör ingen tolkning godtagas, som strider mot grammatikens krav och ordens egentliga betydelse, att ej möjlighet må givas våra motståndare att slingra sig ifrån hela Skriften. Därför avvisades en gång med rätta Origenes uppfattning, då han med åsidosättande av grammatikens och språkets krav omtydde både träden och allt annat, som står skrivet om paradiset, till allegorier.» (Endast den allegori som Skriften *själv* avser får godtagas.)

Något om exegetikens primära uppgift.

Av pastor *Martin Magnusson*.

Om man på frågan, vilken exegetikens primära (och angelägnaste) uppgift är, formulerade svaret sålunda: Exegetikens primära uppgift är att söka förstå de bibliska utsagorna så, som de en gång menats och blivit förstådda av sina ursprungliga upphovsmän, torde svaret sakligt sett kunna accepteras nära nog av varje exeget — i så fall ett ganska anmärkningsvärt och även glädjande förhållande, då enighet som bekant inte är särskilt karaktäristiskt för här avsedda forskare.

Under alla förhållanden accepteras i denna lilla uppsats det ovan angivna svaret på frågan om exegetikens primäruppgift. Det kan då tydligen sägas, att frågan om exegetikens här avsedda uppgift i *den* meningen är en synnerligen »enkel» fråga, att det alls icke möter någon svårighet att inse uppgiftens beskaffenhet, det vill m.a.o. säga att inse vilken uppgiften är — att uppgiftens *lösning* sedan kan vara allt annat än enkel är en sak för sig.

Allt annat än »enkla» är också sådana principiella frågor, vilka i föreliggande sammanhang gör sig påminta, som frågorna om hur förståelse av bibliska utsagor över huvud kommer till; vilka förutsättningar som härvid är nödvändiga; om det är möjligt att med objektiva resonemang fastställa, när en »rätt» förståelse föreligger eller när man åtminstone »närmar sig» en sådan — allt frågor av så grundläggande karaktär att exegetiken i viss mening nära nog kan sägas sväva i luften, så länge klarhet inte vunnits över desamma. På dessa inom forsk-

ningen nästan helt försummade frågor ska vi emellertid inte här gå närmare in. Det är nämligen i ett annat avseende, vi vill söka något diskutera frågan om exegetikens primära uppgift.

Om denna fattas så, som ovan skett, är all fråga om, huruvida exegesen bör vara exempelvis »allegorisk» eller »pnevmatisk» eller »mystisk», då därmed menas något slags inläsande i texten av sådant, som inte finns där, principiellt utesluten. Exegesen måste, utifrån vederbörande bestämning, vara historisk och ingenting annat, historisk nämligen i den meningen att det gäller att i möjligaste mån söka sig tillbaka till den verklighet, till den förståelse, till den mening, som en gång historiskt förelegat hos vederbörande texts upphovsman.

När det under sådana förhållanden gäller den primära exegetiska uppgiften, exempelvis tolkningen av en given utsaga av aposteln Paulus, skulle det då tydligtvis innebära en rent logisk motsägelse att tala om en »djupare» eller »bättre» förståelse än Pauli egen: denna senare är ju det ideal, den verklighet, som exegeten har att i möjligaste mån söka närma sig. Däremot skulle det, parentetiskt sagt, inte innebära en motsägelse på samma sätt, om det säges, att exegeten kan förstå *det* bättre än Paulus, som varit föremål för hans förståelse, en fråga som emellertid, vilket lätt inses, inte direkt har med exegetikens primäruppgift att göra, och som därför inte skall behandlas här.

Exegetikens primära uppgift var enligt det förut sagda av historisk natur. Någon »djupare» eller »bättre» förståelse än den, som ägdes av vederbörande utsagas upphovsman var i relation till sagda uppgift principiellt utesluten.

Men, är därför *varje* tal om en »djupare» eller »bättre» förståelse av en biblisk utsaga något tvivelaktigt? Kan inte ett sådant tal stå väl samman med den uppgift för den primära

exegesen, som här framställts — det är egentligen dessa sakligt på sitt vis identiska frågor, som $\neg e_j$ [vi] i denna uppsats ville komma till full klarhet om; en »klarhet» som visserligen för många torde komma att framstå som alldeles självklar, och som det därför är onödigt att spilla så många ord på.

Vi svarar emellertid på den sista av de ovan framställda frågorna: Jo, talet om en »djupare» eller »bättre» förståelse kan, så vitt vi förstår, mycket väl stå samman med vederbörande uppgift och behöver alls inte innebära ett inläsande av obehöriga ting i texten exempelvis i nyplatonisk-alexandrinsk anda. I vilken mening är då ett tal om en djupare eller bättre förståelse berättigat och i överensstämmelse med den exegetiska primäruppgiften?

Svaret på den frågan hänger intimt samman med frågan om, vilken den förståelse är, i relation till vilken den djupare förståelsen framstår som den djupare. Om vi för korthetens skull kalla den förra förståelsen a_1 — den senare (»djupare») förståelsen för b_1 så är det, som omedelbart framgår av det förut sagda, visserligen oriktigt att tala om förståelsen b_1 såsom den djupare eller bättre i förhållande till a_1 under förutsättning att a_1 representerar vederbörande upphovsmans mening.

Men, om den »djupare» förståelsen b_1 sättes i relation till en av exegeten tidigare innehavd förståelse a_2 , så är det uppenbart, att ett sådant tal kan vara berättigat och stå väl samman med exegetikens här fattade uppgift. Ett sådant tal behöver ju nämligen endast betyda, att vederbörande efter längre meditation över texten; efter ett mera ingående studium av de paulinska och bibliska skrifterna över huvud; efter ett allsidigare studium av vederbörande tidshistoria o.s.v. lärt sig »förstå» sin text på ett sätt, som för honom själv — och event. även för andra — framstår såsom djupare och bättre, och som han menar komma Pauli egen förståelse närmare än den förståelse

han förut haft. Hans senare förståelse är m.a.o., så vitt han kan se, »bättre» än den föregående — även om han till äventyrs anar, att hans förståelse också nu är långt ifrån fullkomlig. Och att den senare förståelsen är »bättre» än den föregående, sluter han exempelvis av sådana förhållanden, som att insikten nu är klarare och i bättre överensstämmelse med övriga utsagor av Paulus och särskilt med sådana utsagor, som denna själv framhåller såsom de viktigaste.

I förhållande till en tidigare förståelse kan alltså en senare benämnas djupare och bättre, utan att intolkning skett. Och på ett liknande sätt kan givetvis exegeten A:s tolkning av en given utsaga benämnas djupare än exegeten B:s, utan att A därför med rätta är att stämpla som en om- och intolkare.

Dessa påpekanden må nu framstå hur banalt enkla som helst. De är kanske dock inte fullkomligt obehövliga. Ty talet om en »djupare» exeges är sedan gammalt så misstänkt, särskilt genom den allegoriska bibeltolkningens godtycklighet, att *allt* tal om en djupare exeges utan vidare löper fara att bli stämplat som något oriktigt. Och detta är, menar vi alltså, i sin tur oriktigt: det finns också ett *berättigat* tal om en djupare exeges. Förnekas detta, torde det till sist bero på ett ringaktande av det djup, som finns i de bibliska utsagorna själva; det torde till sist bero på, att bibelordet, mer eller mindre klart medvetet, förmenas vara något så pass grunt och enkelt och »allmänmänskligt» (»Jesu enkla lära!«), att Ordets verkliga — d.v.s. ursprungliga — mening ger sig s.a.s. av sig själv.

Men, som sagt, djupet »finns» — det torde den bli varse, som på allvar rannsakar skriften. Och att alltmera söka tränga ner i detta djup, i denna verklighet, det är exegetikens angelägna uppgift. Och *om* det vid ifrågavarande sökande vore utslutet, att förståelsen kunde i här avsedd mening fördjupas och »förbättras» — då vore exegetiken i sanning en bra egenartad

och även ganska intresselös vetenskap. Att sedan den, som redligen försöker driva exeges i här avsedd mening, *kan* — liksom varje annan forskare — begå direkta misstag och prestera sådant som är fjärran från fullkomlighet, det skall naturligtvis ingalunda förnekas. Men *strävan* upphör därför inte att vara »den rätta», d.v.s. att stå i överensstämmelse med den uppgift, vederbörande gjort till sin.

Kvinna och man i ljuset av Guds ord.

Av hovpredikanten Bo Giertz.

1.

Lemmar varandra till tjänst.

Såsom kvinnan är av mannen, så är ock mannen genom kvinnan; men alltsammans är av Gud (1 Kor. 11:12).

Orden äro ett nyckelord, när det gäller att förstå Bibelns syn på kvinna och man. Båda äro skapade av Gud, och båda äro skapade för varandra. »Fördenskull skall en man övergiva sin fader och sin moder och hålla sig till sin hustru, och de tu skola varda ett kött» (Matt. 19:5). Människosläktet består inte av människor. Det består av kvinnor och män, som redan från begynnelsen skapats till varandras tjänst. De behöva varandra och äro satta att tjäna varandra, var på sitt sätt och med sina gåvor.

Detta betyder *ingen olikhet inför Gud*. När det gäller rätten att vara Guds barn, proklamerar Skriften den fullkomliga likheten mellan alla människor. »Alla ären I Guds barn genom tron, i Kristus Jesus; ty I alla, som haven blivit döpta till Kristus haven iklätt eder Kristus. Här är icke jude eller grek, här är icke träl eller fri, här är icke man eller kvinna: alla ären i ett i Kristus Jesus» (Gal. 3:26 ff.). Här stå alla hand i hand. Alla äro syndare, och alla äro benådade. Ras, språk, samhällsställning och kön betyda ingenting, när det gäller delaktigheten i Kristi försoning. Korset överskyggar alla. Alla äro ett i Kristus.

Och dock har Gud skapat både ras, stand, yrken och kön.

Även i Kristus kommer detta till synes. Vi äro alla lemmar i Kristus, men alla lemmarna hava icke samma förrättning (Rom. 12:4 ff.). Vi ha olika gåvor och olika uppgifter, men var för sig äro vi lemmar varandra till tjänst. Paulus utmålar det åskådligt i 1 Kor. 12: Öga och öra, huvud och fötter ha inte samma funktion, men de höra alla till kroppen. De äro sammanfogade av Gud »för att söndring icke skulle uppstå i kroppen, utan alla lemmarna endrättigt hava omsorg om varandra». Det är därför ingen mening i att tala om förnämre och ringare lemmar. *Alla* behövas, och »just de kroppens lemmar, som tyckas vara svagast, äro som mest nödvändiga».

Kristenheten är alltså en organism, sammanfogad av *olika* lemmar. Alla lemmar *kunna* inte och *skola* inte ha samma förrättning, men alla kunna och skola tjäna varandra. Beviset för att det är fråga om kristna människor är just, att olikheten inte blir orsak till söndring, inte till avund, inte till bråk och kiv och krav, utan till inbördes tjänst, inbördes nytta och inbördes uppbyggelse.

Sedan detta blivit sagt, ha vi kanske möjlighet att förstå, vad Bibeln säger om *man och hustru*: »En man är sin hustrus huvud, såsom Kristus är församlingens huvud, han som ock är denna sin kropps frälsare» (Ef. 5:23). På ett annat ställe (1 Kor. 11:3) uttryckes saken så: Kristus är en var mans huvud, och mannen är kvinnans huvud, och Gud är Kristi huvud. Det sista tillägget får inte glömmas: Gud är Kristi huvud. Däri ligger utsagt den fullkomliga gemenskapen mellan Fadern och Sonen. Fadern älskar Sonen, och Sonen är ett med Fadern och med hans vilja. Det är nu att märka, att Sonen icke blir *mindre*, därför att Fadern är hans huvud. Tvärtom: det är beviset för den fullkomliga kärlek, som råder mellan dem, och för den gemenskap, som gör, att Sonen har del i Faderns makt och härlighet.

På samma sätt är Kristus ett huvud för församlingen. Det

består en verklig gemenskap dem emellan. Kyrkan är hans kropp, vi äro hans lemmar. Nu utgör äktenskapet (enl. Ef. 5) en gemenskap av samma slag, en fullkomlig förening av två människor, som förut varit skilda individer, men som nu förenats till en andlig enhet, på samma sätt som Kristus är förenad med sin Kyrka. I denna förening har nu mannen en liknande ställning, som Kristus i sitt förhållande till Kyrkan. Bibeln uttrycker det så: I män, älsken edra hustrur, såsom Kristus har älskat församlingen och utgivit sig själv för henne. I hustrur, underordnen eder edra män, såsom I underordnen eder Herren. (Ef. 5:25 o. 22, jfr Kol. 3:18-19.)

Dessa ord höra — som professor Odeberg påpekar — till de pärlor, som Kristus förbjuder oss att kasta för svinen. Det vill säga: dessa sanningar få endast sin rätta mening i *Kristus*, alltså bland dem som leva i förening med Kristus. Alltför ofta har man glömt, att Nya Testamentets förmaningar till äkta makar uttryckligen äro givna till dem, som »hava undfått Guds helige Ande» (Et. 4:30) och äro »uppståndna med Kristus» (Kol. 3:1), så att de »avklätt sig den gamla människan med hennes gärningar» (v. 9). Man har glömt att det är fråga om *förmaningar*, och att det, som Skriften förmanar en *hustru* att *frivilligt* göra inte får förvandlas till en *lag* om de rättigheter, som hennes *man* skall ha. I stället har man försökt göra civilrätt av den satsen, att mannen är kvinnans huvud. Då blir alltsammans en karikatyr. En sådan karikatyr voro många äktenskap i en gången tid, när kvinnan av lagen gjordes omyndig under en man, som på inget vis hade avklätt sig den gamla människan med hennes gärningar. Den bitterhet, som man ännu i dag kan finna mot Bibelns lära om äktenskapet, beror just på att evangeliet missbrukats till borgerlig lag och fått bli en täckmantel för ett tyranni och ett godtycke, som inte haft någonting med kristendom att göra. Evangelium är icke lag. Den kärlek, som verkar i en pånyttfödd människa, kan inte tvingas

fram med paragrafer. Varken bergspredikan eller Pauli brev kunna förvandlas till Kungl. svensk förordning. Man kan inte stadga i lag, att den som blir berövad sin plånbok skall lämna klockan på köpet. Inte heller kan riksdagen föreskriva, att var och en som blir slagen skall vända andra kinden till, och att ingen får vägra att ge åt den som beder honom. Ty Kristi Andes frukter kunna inte göras till lag för oomvända människor — inte heller i äktenskapet. Naturligtvis gälla Guds bud för alla, även för de oomvända. Efter dessa bud komma de en gång att provas inför Kristi domstol, och det kommer att bli dem till dom, om de inte låtit sig fyllas av Kristi Ande och av hans kärlek. Men detta måste ske frivilligt. De förmaningar, som Skriften ger åt dem, som vilja låta sig ledas av kärlekens Ande, få inte göras till en lag, som bara sätter vapen i händerna på själviska och obotfärdiga människor.

Men för *kristna*, som verkligen leva i Kristi gemenskap, är och förblir detta deras Herres vilja. »I Kristus» formas också äktenskapet på ett nytt sätt. Kristus är då alltid med som Mästare och Herre. Det är han, som hindrar missbruken och gör, att makarnas olika gåvor och olika uppgifter bli till välsignelse.

2.

Kristus, hustrun och mannen.

Nya Testamentet lär alltså, att mannen skall älska sin hustru, så som Kristus älskar sin församling. Det är detta som lyfter hans kärlek till något som är mer än en vanlig förälskelse. En vanlig förälskelse varar så länge man menar sig »ha skäl» att älska. Kristus har intet »skäl» att älska sin kyrka. Han älskar oss oförskyllt, utan att vi förtjänat det, med en evig kärlek. Så skall mannen älska sin hustru, utan att se på de fel, som hon *naturligtvis* har (liksom han själv!). I vigseln har Gud gi-

vit just denna kvinna åt honom, för att han skulle sörja för henne, ta hand om henne med ömhet och varsamhet och visa henne all den kärlek, som en människa kan visa en annan.

Vidare: Kristus har *utgivit sig* för församlingen. Han har gjort sig solidarisk med henne, burit hennes fel som sina och tagit ansvaret för hennes framtid. Så skall mannen sätta in hela sitt liv och hela sin existens för sin hustru. I motgångarna vältar han inte skulden på henne, i bekymren lämnar han henne inte ensam. Även när hon uppenbart felar, bär han hennes fel som sina egna, både inför Gud och inför människor.

Vidare: Kristus gör kyrkan delaktig av allt det, som han vunnit genom sitt frälsningsverk. Liksom han blev fattig för vår skull och inte behöll sin gudslighet för sig själv, så behåller han inte heller efter sin upphöjelse något av sina nådeskatter för sig själv. På samma sätt skall det vara med mannen i ett kristet äktenskap: Han äger ingenting för sig själv. Vad han har är också hustruns. Vad han äger, vad han vinner, vad han gläder sig åt — allt är till för henne.

Slutligen: Kristus är nära sin kyrka alla dagar intill tidens ände. Han leder henne genom alla stormar och styr allt till en god utgång. Den konungamakt, han fått, och det regemente, han utövar, äro blott till för att kyrkan skall ha ett skydd och ett bistånd, som icke sviker. Själv vinner Kristus intet på allt detta och begär ingen annan lön än syndares räddning. Även i sin upphöjelse är han en tjänare åt dem. Också det har något att säga om mannens ställning i äktenskapet. Sin plats som »huvud» har han för de sinas skull. När han fattar ett beslut så är det till deras bästa. Det är inte en förmån, som han utnyttjar för egen del, utan en plikt, som han dag för dag har att fullgöra till förmån för andra.

Så ungefär kan man förklara, vad som ligger i Bibelns lära om mannen som hustruns huvud. Varje äkta man bör noga betänka det. Det händer, att husfäder med ett litet belåtet le-

ende konstatera, att det är god kristen ordning, att mannen skall råda i sitt hus. De ha skäl att knäppa sina händer och fråga sin Herre, hur de egentligen förvaltat det uppdrag, han gett dem: att »älska sina hustrur, såsom Kristus har älskat församlingen och utgivit sig själv för henne». Det är en mycket allvarlig synd, att använda den fullmakt, man fått av Gud, till eget behag och egen nytta. Skriften manar männen att vara noga med sitt förhållande i äktenskapet, för att deras »böner icke må bliva hindrade» (1 Petr. 3:7). Meningen är klar: försyndelser mot hustrun bryta förbindelsen med Gud.

Nya Testamentets förmaning till en kristen hustru ha vi redan citerat. På tre ställen hos Paulus och Petrus är det samma ord, som gå igen: I hustrur, underordnen eder edra män.

Det är att märka, att denna förmaning endast är en tillämpning av en regel, som gäller för allt kristet liv. »Underordnen eder varandra i Kristi fruktan», säger Paulus (Ef. 5:21) omedelbart innan han går vidare och säger: »I hustrur, underordnen eder edra män». Kravet gäller oss alla. Här går en av gränslinjerna mellan Kristus och världen. Denna världens människor älska att visa sin makt. De låta kalla sig »nådige herrar» och de »låta folken känna sin myndighet». »*Men så är det icke bland eder*», säger Jesus, »utan den som är störst bland eder, han vare såsom den yngste, och den som är den förnämste, han vare såsom en tjänare» (Luk. 22:26). Liksom Kristus frivilligt avstod från sin makt och kom i tjänaregestalt, liksom Mästaren var bland sina lärjungar »såsom en tjänare», så innebär lärjungaskapet, att man »mister sitt liv i denna världen», avstår från de anspråk, som annars förefalla naturliga, och tjänar sina medmänniskor med en kärlek, som icke söker sitt. Därför att en kristen är fullkomligt fri i det, som verkligen betyder något (d.v.s. fri från synden, skulden och döden), kan han i denna världen villigt och tåligt böja sig under korset. Den åter, som söker allt sitt goda i denna världen, kommer

självfallet att ängsligt vaka över sina pengar, sin makt och sina yttre rättigheter. En kristen är inte beroende av sådant. Han kan vara »all mänsklig ordning undergiven för Herrens skull» (1 Petr. 2:13). Vi veta, hur Bibeln punkt för punkt utför detta program för det kristna tjänandet: »Var och en vare underdå-nig den överhet, som han har över sig» (Rom. 13:1). »I barn, varen edra föräldrar lydiga i allt» (Kol. 3:20). »I tjänare, varen i allt edra jordiska herrar lydiga» (v. 22). I en sådan underord-nig ligger det ingenting förnedrande för en kristen. Han bö-ger sig icke för våld eller hot, utan frivilligt, för Kristus. »Den Herre, I tjänen, är Kristus.» Allt detta sker »icke av begär att behaga människor, utan av uppriktigt hjärta, i Herrens fruk-tan». Det sker »i Herren», »såsom gällde det Kristus», »så-som tjänaden I Herren och icke människor».

Även om man har att göra med en vrång överhet eller »ovil-liga» herrar, förmanar evangeliet till lydnad. Jesus bjuder oss, att inte stå emot en oförrätt, och han har själv varit vår förebild i det stycket. »När han blev smädad, smädade han icke igen, och när han led, hotade han icke, utan överlämnade sin sak åt honom, som dömer rättvist» (1 Petr. 2:23). Därför äro också vi kallade att bevisa tålamod. Just därigenom kunna vi »med goda gärningar stoppa munnen till på oförståndiga och fåkun-niga människor». På det viset är det, som en kristen övervin-ner det onda med det goda (Rom. 12:17 ff.).

I detta sammanhang förmanar nu Nya Testamentet också hustrurna att underordna sig sina män. Det är mycket viktigt, att detta sammanhang hålles klart. Det är nämligen inte något särskilt krav, som skulle ställas just på en hustru. Det är endast tillämpningen av en regel, som gäller alla dem, som vilja taga sitt kors på sig och följa Jesus.

Men hur kommer det sig då, att Bibeln på alla dessa stäl-len talar om *hustruns* plikt att underordna sig? Varför inte lika mycket om mannens?

Ser man på sammanhanget, är svaret fullkomligt klart. Här talas om en kristens plikt som undersåte, som tjänare eller som son och dotter. Här talas om överhet, husbönder och föräldrar. Det gäller alltså sådant, som Luther kallade »stånd» och »ämbeten». Gud har ju här i världen skapat vissa ordningar för den mänskliga sammanlevnaden. Dessa ordningar äro uttryck för Guds kärlek. De äro ett medel för hans omvårdnad om oss. Samhället är till för att skydda den svage mot övergrepp, föräldrarna skola sörja för barnen o.s.v. Inom dessa samhällsordningar har nu Gud stadgat en viss arbetsfördelning och delat ut olika uppgifter. Han har givit en viss bestämd fullmakt åt överhet, föräldrar och husbönder, och ställt andra människor i ett visst bestämt förhållande av lydnad och underordning. Häri ligger ingen gradering av människorna. Det betyder inte, att de ha olika rang eller värde. Det betyder endast, att Gud har givit dem olika uppgifter, och att dessa uppgifter skola samverka till allas bästa. För en kristen äro dessa ordningar heliga, eftersom de äro stiftade av Gud. Han vördar dem och tackar för dem, därför att han vet, att Gud är verksam i allt detta.

Det framgår nu alldeles klart (t.ex. av Ef. 5-6 och Kol. 3) att Nya Testamentet räknar också *familjen* till dessa ordningar. Lika klart är det, att Nya Testamentet lär, att det är mannen, som av Gud är insatt till familjens huvud. Härav följa Skriftens förmaningar till både man och kvinna, så som vi nyss sett dem framställas. Härav följer också, att en kristen tackar sin Herre för äktenskapet och försöker göra det till det, som det skall vara enligt hans vilja: en hjälp för både man och hustru ett redskap för Guds goda omvårdnad om en mor och hennes barn och en bild av den fullkomliga enheten i kärlek mellan Kristus och hans Kyrka.

Det kristna äktenskapet innebär alltså, att mannen skall älska sin hustru, så som Kristus älskar sin församling. Han skall sörja för de sina och sätta in hela sitt liv och alla sina krafter till deras skydd och välfärd. Hustrun åter underordnar sig sin man, eftersom han enligt Guds ordning är familjens huvud. Bibeln understryker, att detta är »tillbörligt i Herren» (Kol. 3:18, jfr Ef. 5:32: »såsom I underordnen eder Herren»). Denna ordning accepteras alltså som ett uttryck för Kristi vilja. Hemmet behöver ett huvud. Mannen har fått uppdraget att vara det. Härmed är intet förklenande sagt om någon av de andra familjemedlemmarna, lika litet som det är förnedrande för en styrman, att skeppet också har en kapten, eller för undersåtarna, att de ha en överhet.

Återigen måste det nu understrykas, att man inte får göra juridik av detta. Bibeln förmanar en kristen att vara överheten underdånig, men det innebär inte, att överheten har fria händer att göra vad som helst med undersåtarna. Bibeln bjuder barnen att underordna sig, men det betyder icke, att föräldrarna skola ha rätt att ostraffat vara brutala eller försumliga. Bibliska förmaningar skola riktas till den, som Bibeln riktar dem till. De skola icke förvandlas till lagar, som ge makt åt andra. Därför får den borgerliga lagen icke ge mannen alla rättigheter i hemmet, därför att han *borde* vara familjens huvud. Han *kan* ju inte vara det på ett rätt sätt, om han inte själv har Kristus till sitt huvud.'

3.

Äktenskap utan tro.

Men hur skall man nu göra med de andra — med *dem som inte tro*?

De skola — så gott det nu går — styras av det, som Luther kallade »det världsliga regementet». Eftersom människor inte

frivilligt böja sig för Guds goda vilja, har Gud satt svärdet i överhetens hand för att tvinga dem. Det betyder, att den borgerliga lagen är till för att — så långt det nu går — tvinga hårda och oomvända människor att ta hänsyn till sin nästa och inte kränka andras rätt. Den borgerliga lagen får därför inskränka sig till att hävda det utvärtes i Guds lag. Den skall — så långt det nu går — kräva rättfärdighet, barmhärtighet och kärlek (i dess borgerligt-humana betydelse, som kan definieras som »saklig omsorg om nästan» och som inte är detsamma som den kristna kärleken, den som beskrives t.ex. i 1 Kor. 13). Den borgerliga lagen går ändå Guds ärenden — eller rättare: den *borde* gå dem — fast den får nöja sig med att försöka skapa fram drägliga existensvillkor, utan att kunna förverkliga den kärlek, som bara kommer som en frukt av tron. Den borgerliga lagen kan t.ex. reglera husbönders och tjänstefolks inbördes förhållande. Den försöker också reglera förhållandena i äktenskapet. Inom vissa gränser kan den där ge uttryck åt Guds krav på att mannen skall vara familjens huvud, nämligen så långt, att den tvingar försumliga fäder att fullgöra sina underhållsplikter. Den får däremot inte ge mannen den myndighet, som han endast kan bruka rätt, om han själv står under Guds myndighet. Formellt kunde det tyckas vara i överensstämmelse med Guds bud, när den gamla lagen nödgade kvinnan att underordna sig i allt. Reellt innebar det ett grovt åsidosättande av Guds ord. Guds mening med äktenskapet är nämligen, att kvinnan skall få ett hem, som ger henne ramen för en tryggad och lycklig existens, och som ger henne möjligheter att fylla de uppgifter som maka och mor, som bara hon kan fullgöra i mänsklighetens stora sammanhang. Det är klart att det syftet endast motverkas, om lagen ger alla de juridiska rättigheterna åt mannen. Lagen måste tvärtom se till, att den sätter en gräns för försummelser och godtycke från mannens sida. Annars sviker överheten sin plikt att »straffa den som gör vad ont är».

I ett kristet äktenskap ligger saken annorlunda till. Där leva båda makarna i trons lydnad under Kristus. Därför blir det till slut så, att ingen tänker på »vem som bestämmer». Avgörandet ligger ju alltid till slut hos Kristus, och när makarna hjälpa och råda varandra, är det alltid i sista hand för att finna, hur de skola handla som kristna. Det kan ändå vara svårt att veta, hur man skall göra. Ansvaret ligger härvid på mannen. Han är satt att vara familjens huvud. Han får inte skjuta ansvaret ifrån sig. Han skall våga fatta beslut. Oomvända människor tro alltid, att det är en lycka att få bestämma och befalla, isynnerhet, om de inte ha haft mycket att säga till om i livet. Erfarenheten brukar lära också den som inte tror, att det är en börda att bära mycket ansvar. Och den som vet något om ansvaret inför den stora räkenskapsdagen, han ville helst slippa styra och ställa. Envar måste ju svara för sina gärningar, också för sina beslut som far eller mor, som make eller husbonde. Det hör med till den gamla människans väsen att då vilja skjuta ansvaret ifrån sig. Men mannen får inte undandra sig sin plikt att vara ett huvud för de sina. Han får inte löpa ifrån sin skyldighet att styra och ställa och bära hela den dagliga bördan av omsorgen om sitt hus.

Men om nu en kristen hustru är så olycklig, att hon fått en man, som missbrukar sin ställning? Bibeln har tagit också det med i räkningen. Som grundregel gäller naturligtvis satsen, att man måste lyda Gud mer än människor. Man får t.ex. inte låta barnen lida skada för makens skull. Men när det sedan gäller att övervinna det onda, rekommenderar Nya Testamentet överallt förlåtelse, tålamod och villighet att lida. Saken finnes särskilt grundligt behandlad i Petri första brev, som talar så mycket om det kristna tålamodet under lidandet, och som i det sammanhanget även tar upp frågan om hustrur, som ha en svår ställning i hemmet.

Naturligtvis kan också mannen råka i motsvarande situation. Hans plikt är då given genom hans ställning som kvin-

nans huvud. Han skall handla mot sin felande hustru så som Kristus har handlat mot kyrkan. Det betyder först och främst, att han skall förlåta. Det betyder vidare, att han skall vara villig att bära hela bördan av en annans förseelser. Hustrun är ju hans egen kropp, säger Paulus. »Ingen har någonsin hatat sitt eget kött. I stället när och omhuldar han det, såsom Kristus gör med församlingen» (Ef. 5:29).

Naturligtvis kan det hända — både för en hustru och för en man — att en sådan uppoffrande kärlek tycks vara förspild. Även Guds kärlek blir ju ibland förtrampad i denna onda värld. Det hör med till de villkor, under vilka den himmelska kärleken lever här på jorden. Och dock skall det visa sig, att den uppenbarade något av korsets hemlighet — kanske för barn eller grannar — på ett sätt som förhärligade Gud. Evangeliet är ingen patenterad metod att vinna den jordiska lyckan. Men det har med sig löftet, att om vi lida med Honom, skola vi också bli förhärligade med Honom.

4.

Möjligheten till äktenskap.

För Bibeln är det normalt, att en människa skall vara gift. Celibatet kan visserligen vara en kristen livsväg, men endast i kraft av en nådegåva från Gud eller en särskild läggning (Matt. 19:12, 1 Kor. 7:7), och endast därför att man på det viset får bättre möjligheter att tjäna Gud eller under »trånga» tider slipper onödiga bördor (1 Kor. 7).

Annars räknar Nya Testamentet uppenbarligen med äktenskapet som det normala. De ogiftas problem, som spelar en så stor roll för oss, existerade knappast på Jesu tid. Äktenskapet är därför ojämförligt mycket klarare belyst i Bibeln än alla de frågor, som ställa sig för den, som inte lever i äktenskap.

Hur är det t.ex. med den ogifta kvinnans ställning? Det är utan vidare klart, att inte de förmaningar gälla för en ogift

kvinnan, som Bibeln riktar till en gift. Vi ha sett, att Nya Testamentets lära om kvinnans uppgift i äktenskapet hänger oupplösligt samman med det faktum, att man och hustru bli *ett* på ett sätt som motsvarar enheten mellan Kristus och församlingen. Vi ha också sett, att Bibelns förmaning till en hustru att underordna sig inte får göras till borgerlig lag. I fråga om den ogifta kvinnans ställning i samhället har en sådan förmaning ännu mindre något att säga. Som alla sociala förhållanden måste denna fråga lösas efter normerna för rätt, billighet och kärlek. Kan inte kvinnan inom äktenskapet få den trygghet och den livsuppgift, som Gud vill ge henne, så måste hon få den på annat sätt. För en kristen gäller här regeln: »Ingen söke sitt eget bästa, utan envar den andres».

Nu måste det emellertid tilläggas, att det måste vara något fel — och ett mycket allvarligt fel — med det samhälle, där en stor procent av den vuxna befolkningen förblir ogift. Det är gott och väl, att kvinnan fått en bättre social ställning under sista seklet. Men det är ändå något grundväsentligt, som brister i vårt samhälle, så länge så många människor inte tycks ha möjlighet att få ett eget hem. Man och kvinna äro skapade för varandra. Kvinnans naturliga kallelse är att vara mor. Det är hennes största lycka, och det ger det vackraste utloppet för de gåvor, hon har fått av Gud. Undantag finnas — efter Guds vilja — och de skola respekteras, men de äro och förbli undantag.

Varpå beror det då, att det moderna samhället tycks vara mindre ägnat än något tidigare samhälle, när det gäller att ge människor möjlighet till en så naturlig sak som att gifta sig? Som nummer ett bland orsakerna står givetvis *synden*. Detta är något som har skett *mot* Guds vilja. Felen sitta både i samhällsordningen och hos den enskilde.

Det är något som är galet i själva samhällsordningen. Det har länge betraktats som en privatlyx att ha hustru och barn. Ungkarlen har alltjämt bättre lön än sin gifte kamrat, eftersom

han på sin egen person kan använda lika mycket pengar, som i det andra fallet måste räcka till en hel familj. Från kristen synpunkt är det ingen tvekan om, att samhället bör stödja och underlätta familjernas existens. Överheten skall ju prisa den, som gör vad gott är. Och det är verkligen något gott att föda och fostra barn.

Naturligtvis är det också något galet i den enskilda människans inställning, när man räknar på om det »lönar sig» eller är »värt besväret» att gifta sig och bli far och mor. Det är framförallt något grundväsentligt galet, när sexuallivet blir en privat njutning i stället för ett led i en fars och en mors kärlek. Mannens gamle Adam är som bekant så funtad, att han mer än gärna vill tillfredsställa sin sexualdrift utan att behöva ta på sig något ansvar eller några plikter. Den gamla människan vill helst smita från alla besvären med hustru och barn. Tyvärr finns det nuförtiden alltför många kvinnor, som på den punkten äro alltför villiga att ge mannen möjligheter att tillfredsställa sin själviskhet. Ju »friare» kärleken blir, desto mindre bli kvinnans möjligheter att få ett eget hem. Kvinnan blir i själva verket aldrig »frigjord» på den vägen. Hon blir i stället slav under männens krav på henne. Av fruktan för att »bli på överblivna kartan» får hon finna sig i att bli utnyttjad i den ena lösa förbindelsen efter den andra, ständigt på nytt gäckad i hoppet att få ett eget hem. Till slut blir hon kanske hård och bitter och förnekar, att hon någonsin längtat efter hem och barn.

I Kristi namn måste det åter och åter sägas, att detta är ett slaveri, som på det allra grövsta kränker kvinnans människovärde. Av aktning för kvinnan måste man hålla både på äktenskapet och på den rätta vägen in i äktenskapet, den som ger kvinnan garantier för att mannen verkligen vill ta ansvaret för henne och inte bara utnyttjar henne för tillfället för att sedan överge henne, när det passar honom.

Men det måste också från kristet håll göras något verkligt allvarligt för att förbättra kvinnans ställning inom äktenska-

pet. De gifta kvinnorna äro det moderna samhällets styvbarn. Det finns lagar, som begränsa hembiträdenas arbetsbörda (som väl är!), men ingen har ännu givit husmödrarna tillnärmelsevis samma förmåner. Det finns ingen arbetarhustru, som kan drömma om att ha så mycket pengar att röra sig med för sina egna behov, som hennes 16-åriga dotter får, när hon tar sin första hembiträdesplats. Lika litet kan hon drömma om att få lika mycket reglerad fritid som dottern. Och om dottern har plats i en tjänstemannafamilj med barn, är det alldeles säkert, att hon har större månadspengar till sitt privata förfogande än frun i huset — och att frun har det långt sämre ställt ifråga om fria kvällar och lediga söndagar. I allt flera hem är det ju numera så, att man släppt hoppet om att någonsin mera få ett hembiträde. Härmed ha många gifta kvinnor ställts inför arbetsuppgifter utan tidigare motsvarighet. Tyvärr finns det män, som inte ägna alltför många tankar åt den saken, utan skjuta alltsammans på hustrun, bara därför att det är fråga om »hemgöromål». Var i Guds ord står det, att en man inte skall befatta sig med hemgöromål? Står det inte tvärtom: Bären varandras bördor? Och det borde väl vara självklart, att mannen tar på sig sin del av den ökade bördan, när det inte går att få hjälp i hemmet. Det borde vara självklart, att han borstar sina kläder och sina skor, att han bäddar sin säng, att han städar efter sig och att han hjälper till med den disk, som han dock har lika stor del i som hustrun. Det är en stor kristen uppgift för alla män att sätta in både pengar och tid, både sina krafter, sitt intresse och sin uppfinningsförmåga på att minska hustruns arbetsbörda. Mycket kan hjälpas genom att man skruvar ned sina anspråk och ändrar på sina vanor. Men det finns också sådant, som man inte kan hjälpa på annat sätt än genom att gå upp tidigare om morgnarna eller arbeta några timmar om dagen med sådant, som man tidigare inte drömt om att behöva göra. Men varför skall bara hustrun behöva göra det, som hon egentligen inte tidigare räknat med att behöva göra? Hon är

dock »det svaga kärilet», som av naturen har de mindre kroppskrafterna — och redan förut en arbetsbörda, som mer än väl borde räcka till.

5.

Kvinnan i församlingen.

Vi ha kanske i det föregående sett så mycket av Bibelns syn på kvinnan och mannen, att vi nu till slut kunna gå till ett problem, där man oundvikligen tycks råka ut för missförstånd, när man kommer från profana utgångspunkter. Det gäller frågan om kvinnan i församlingen, d.v.s. i den *gudstjänstfirande* församlingen. (Det är nämligen det, som Paulus talar om i 1 Kor. 14:34.)

Bibeln ger på flera ställen anvisningar om hur kristna människor skola förhålla sig vid församlingens gudstjänst, t.ex. i 1 Kor. 11-14 och 1 Tim. 2. På båda dessa ställen förekomma nu också förmaningar i fråga om kvinnornas uppträdande (bl.a. i fråga om en klädsel, som inte får vara utmanande), och det är i det sammanhanget, som det heter: »Såsom kvinnorna tiga i alla andra de heligas församlingar (d.v.s. i alla kristna församlingar), så må de ock tiga i edra församlingar. Det är dem icke tillstätt att tala, utan de böra underordna sig, såsom lagen bjuder» (1 Kor. 14:34). Och i 1 Tim. 2:12 heter det: »Däremot kan jag icke tillstödja en kvinna att själv uppträda såsom lärare».

Vid gudstjänsterna uppträdde vid denna tid dels tillfälliga talare, som i kraft av någon nådegåva hade något särskilt att meddela, dels församlingens förtroendemän, som i kraft av sitt uppdrag voro satta att undervisa i »den sunda läran». Till dem hörde en hel rad Ordets tjänare: apostlar, profeter, evangelister, lärare, församlingsföreståndare (biskopar), äldste (presbyterer) o.s.v. De hade den uppgift, som sedan alltmera

kom att vila på biskoparna och presbytererna (av vilka senare vi som bekant fått vårt ord »präst«).

De voro alltså *lärare i församlingen*. Därmed voro de också Guds församlings *herdar*. (I Ef. 4:11 sammanställas just »herdar och lärare«.) Liksom Kristus var överherden, voro de herdar för hjorden. De skulle vaka över själarna och avlägga rävenskap för dem (Hebr. 13:17). Församlingen var ju *Guds husfolk* (Matt. 10:25, Ef. 2:19, Hebr. 3:6). Man måste ha just denna nytestamentliga tanke klar för sig för att förstå, vad herdeämbetet betyder. Kristus är husbonden. Han sänder män, som »av sin herre bli satta över husfolket» (Matt. 24:25) för att ta vård om det i husfaderns ställe. Därför heter det om biskopen (1 Tim. 3:5) att »han bör väl förestå sitt eget hus ... ty huru skulle den, som icke vet att förestå sitt eget hus kunna sköta Guds församling?» Han är alltså husfader i församlingen, så som han är det i sitt hem. Därför skola de kristna också vara hörsamma mot sina lärare och böja sig för dem (Hebr. 13:17), så som husfolket underordnar sig husfadern.

Att vara lärare i församlingen innebar alltså i urkristendomen långt mera än att hålla en predikan eller ett anförande. Det var ett herdeuppslag och en tjänst som husfader för Guds husfolk. Det är väl detta som gör, att Bibeln — liksom hela den fornkyrkliga traditionen — är så fullkomligt enstämmig på denna punkt: den vill inte, att kvinnan skall vara lärare i församlingen. Annars har den givit det vidaste utrymme åt kvinnans gåvor — mycket bättre än vi gjort nu för tiden! — men vid läroämbetet sätter den en gräns. Naturligtvis betyder det inte, att kvinnan skulle vara oduglig att undervisa. Det kan hon mycket väl (se Apg. 18:26), liksom hon kan profetera (1 Kor. 11:5, Apg. 21:9). Men hon gör det inte »i församlingen». Hon bör inte »uppträda som lärare» för Guds församling, ty hon är inte satt att förestå Guds hus, liksom hon inte är huvudet för sin egen familj. Det hör med till den fördelning av gåvor och uppgifter, som Gud har gjort. Kvinnan är husmoder

men icke husfader. Därför är hon icke heller husfader i Guds hus, icke herde för hjorden, icke lärare i församlingen. Att det råder ett sammanhang mellan dessa båda saker, framgår av 1 Tim. 2:12: »Jag kan icke tillstödja en kvinna att själv uppträda såsom lärare, ej heller att råda över sin man: fastmer må hon leva i stillhet». Det är alltså lika mycket emot Guds ordning, att kvinnan är församlingens lärare och ledare, som att hon råder över sin man. Husfaderns kall är inte hennes.

För en kristen är det självklart att respektera en sådan Guds ordning, lika självklart som att man underordnar sig överheten. Härmed är ingenting nedsättande sagt om den som underordnar sig. Det är aldrig nedsättande att underordna sig för Kristi skull. Här är ju inte fråga om någon rangordning, utan om en arbetsfördelning, som Gud har gjort.

Naturligtvis blir kyrkan inte populär genom att i sådana frågor konsekvent hålla fast vid Ordet som sitt rättesnöre. Men det lär väl höra till den smälek, som kristenheten i varje tid får bära, därför att den inte kan anpassa sig efter varje tids älsklingsidéer. En av vår tids älsklingsidéer är ju, att mänskligheten består av fria individer, som inbördes äro självständiga, och som var för sig ha rätt att hävda sina intressen och komma med sina krav. Enligt Bibeln är kristenheten i stället en organism av *olika* lemmar, som inte alla ha samma förrättning och där *ingen* har några krav att komma med, utan alla tjäna varandra, var och en med sin särskilda gåva. Från modernt-världslig synpunkt är det självklart, att kvinnan har »rätt» att bli präst. Från kristen synpunkt är det lika självklart, att *ingen* har rätt att bli präst, utan att ämbetet är en oförtjänt Guds gåva, som Gud ensam bestämmer över (liksom alla andra tjänster och gåvor komma från honom). Skulle det nu vara så, att det har behagat Gud att göra kvinnan till moder och mannen till fader, kvinnan till församlingens diakonissa och mannen till församlingens föreståndare, så har Gud lika rätt här som alltid annars. För en kristen blir det då självklart, att kvinnans uppgift

ligger på den bibliska diakoniens och på de personliga nådegåvornas linje. Här har Kyrkan i Sverige många försummelser på sitt samvete, och vi ha långt kvar till Nya Testamentets rika användning för kvinnans gåvor i församlingen. Det har skrivits så många kloka ord om den saken på sista tiden, att vi inte behöva ta upp utrymmet med dem här. Det börjar väl dess bättre bli ganska allmänt erkänt inom kyrkan, att vi behöva ett utvidgat diakonat.

Den kristna ståndpunkten i denna fråga kommer tyvärr alltid att missförstås av en utomstående, som inte kan förstå annat än att den innebär förakt för kvinnan och en orättvisa mot henne. Därför vore det kanske lyckligast om det rent juridiskt — efter världslig lag alltså — vore fullt fritt för kvinnan att bli präst, och att samtidigt ingen kristen kvinna reflekterade på en ställning i kyrkan, som inte är grundad i Guds ord. I så fall skulle det bli klart för alla, att det inte är vrånghet mot kvinnan utan lydnad för Guds bud, som diktera den kristna inställningen. Tyvärr kan man väl i denna syndens värld inte hoppas på en så god lösning.

Sedan saken nu — olyckligtvis — dragits inför riksdagen, kan den knappast sluta annat än med en konflikt mellan en statsmakt, som inte gärna kan handla annat än utifrån det formella kravet på likställighet, och en kyrka, som inte kan avhända sig rätten att handla efter Guds ord. Eller vågar man trots allt hoppas, att det också i den absoluta statens århundrade skall finnas så stor plats för trons frihet, att det inte skall behöva bli en öppen konflikt?

*

Vi ha här försökt se hela saken utifrån Bibelns egna synpunkter. Är grundsynen riktig, så ligga konsekvenserna klara. Det finns bara en möjlighet att komma till andra konsekvenser. Det skulle vara, om man utifrån Bibeln själv kunde visa

upp, att Nya Testamentets inställning är dikterad av rena lämplighetshänsyn. I och för sig vore det väl tänkbart. Det är ju en apostolisk tanke, att man skall »skicka sig visligt mot dem, som stå utanför» och se till att man icke drar vanära över Guds församling. Det kunde nu tänkas, att det bara vore hänsyn till gängse konvenans, som gjorde, att man inte ville låta kvinnan tala i församlingen. Pauli ord i 1 Kor. 14:35: »Det är en skam för en kvinna att tala i församlingen» passa väl in i en sådan tolkning. Men i övrigt talar det bibliska materialet bestämt emot den. Ty det är inte hänsyn till den hedniska omgivningen utan genuint kristna tankar (om Kristi kropp, om lemmarnas olika förrättning, om mannens ställning som huvud, om församlingen som Guds husfolk, om skapelseverket o.s.v.) som bygga upp Nya Testamentets syn på dessa ting. Och just i detta sammanhang (1 Kor. 14:37) säger Paulus uttryckligen: »Vad jag skriver till eder är Herrens bud». Man kan knappast avfärda ett sådant ord utan att förneka Kristi egen auktoritet. Skulle Kristus verkligen ha svikit sitt löfte att tala genom sina apostlar och leda dem fram till hela sanningen?

Det vore en stor lättnad i den spända situationen, om det kunde uppvisas, att det här verkligen bara är fråga om lämplighetsåtgärder. Kan detta visas upp utifrån Bibelns egen livssyn och med Bibelns egna ord, så kunna alla de betänkligheter övervinnas, som nu äro ofrånkomliga för ett samvete, som är bundet i Guds ord. Tills så sker, kunna vi icke vika från Ordet. Som evangeliska kristna måste vi säga, som vi lärt av reformatörerna: Vi vilja gärna låta oss undervisas. Men vi bedja, att det måtte ske *med goda grunder ur Guds ord*.

*

Författaren till dessa rader ber till slut, att det hela måtte fattas endast som ett diskussionsinlägg och som ett försök att få dessa frågor prövade från kristendomens egna utgångspunk-

ter. När man studerar den stora massan av tidningsinsändare i hithörande ämnen, får man en ganska förfärande bild av den upplösning av den kristna livssynen, som råder också bland människor, som tydligen anse sig vara kristna. Den auktoritet, som man medvetet eller omedvetet hyllar, är tidens gängse föreställningar. Citerar man Bibeln, sker det i regel med lösryckta ord, i vilkas anda man aldrig försökt tränga in. Det verkar oftast, som om man nästan skämdes för de bibliska tankarna och ansåge dem »komplett omöjliga» för en modern människa.

Nu är det utan tvekan riktigt, att Bibeln är »komplett omöjlig» för var och en, som har kvar den gamla människans krav på makt och självhävdelse. Men den som tror på Kristus och hans Ande kan inte frita sig från skyldigheten att grundligt undersöka vad som står i Skriften. En sådan undersökning måste göras också av de frågor, som hänga samman med synen på äktenskapet eller på kvinnan och prästämbetet. Det är tacknämligt, om den göres grundligare, än författaren till dessa rader förmått. Slutresultatet kanske då skall bli ett annat, än det som här skisserats. I varje fall är det ett av dagens stora behov, att dessa frågor bli dryftade från kristna utgångspunkter, i kristen anda och på Ordets grund.

Rättfärdiggörelsens och helgelsens mystik.

Av teol. doktor G. Rosendal.

Rättfärdiggörelsedogmen har av lätt insedda skäl alltid behandlats med största aktning i svensk teologi, men har i regel framställts så torrt, så pliktskyldigast, så konventionellt, att den huvudsakligen kommit att bättre passa för uppgiften att vara ett tillhygge i den teologiska fejden med andra konfessioner än för positiv teologisk framställning eller uppbygglig meditation. Anledningen till denna utveckling synes framför allt vara den, att man förbisett den djupa mystiken i rättfärdiggörelseläran, vilken giver den värme, liv och innerlighet och skänker andakt åt den, som mediterar däröver. Här skall nu göras ett försök att framställa mystiken i rättfärdiggörelsen och helgelsen. Det senare ledet i nådens ordning hör med till denna utredning på ett oupplösligt sätt, såsom senare skall visa sig.

Mystik är Gudsgemenskap, livsgemenskap med Gud, delaktighet av Guds natur. Tron, såsom helhet betraktad, är denna livsgemenskap. Tron är därför mystik. Den är ett mysterium, den är övernaturlig, ty den kommer icke av naturen utan av nåden. Om nu tron är ett mysterium, så är det tydligt, att rättfärdiggörelsen genom tron måste vara rik på mystik. Den teologi, som behandlar mystiken, kallas med rätta mystikens teologi. Denna uppsats önskar vara ett bidrag till mystikens teologi.

I.

Juridik och mystik i rättfärdiggörelsen.

Själva ordet rättfärdiggörelse är juridiskt präglad, och det är tydligt, att det ligger juridiska realiteter såsom rätt och dom inneslutna i rättfärdiggörelsens teologi. Läser man Rom. 4 får man en livlig förnimmelse av den forensiska akten, domsakten, varigenom Gud förklarar en människa rättfärdig. Det är verkligen en domsakt. Och vad rätten betyder finner man i föregående kapitel, där Lagens betydelse i detta sammanhang klart framhålls (v. 21-22) och där det ordagrant utsäges, att Gud genom rättfärdiggörelsen ville visa sig vara rättfärdig (v. 26). Och denna rättfärdighet, är en rättfärdighet som uppfyller Lagen (v. 31). Det finns ingen fruktan för juridiska begrepp, de användas flitigt och konsekvent.

Betonar man nu i uttrycket »rättfärdiggörelsen genom tron» det sista ordet, upphäver man icke det juridiska i rättfärdiggörelsen, men man framhåller det mystiska. Ty tro är mystik. Tron är, såsom Dom Anselm Stolz framhåller, *visio beatifica* i dess begynnelse (*Théologie de la Mystique*, 1939). Extas, visioner och andra psykiska fenomen äro endast biföreteelser i mystiken, dess essens och natur är livgemenskap med Gud, vilken kan fördjupas och tillväxa till dess den fullkomligt genomtränger och omskapar hela människan, men som alltid till sin substans är detsamma, nämligen livsgemenskapen med Gud, delaktighet i Gud.

Juridik och mystik förenas alltså i rättfärdiggörelsen och detta är möjligt, och nödvändigt, emedan Gud är rättfärdig, ty han är till sitt väsen Lagen och rätten, och emedan tron är mystik, är livsgemenskap med honom, som ÄR Lagen.

Men den juridiska aktionen måste i rättfärdiggörelseläran få sin rätta plats, annars uppstår villolära, som förvanskar hela rättfärdiggörelseteologien. »Huru bliver det då med vår berömmelse?» frågar den. h. Paulus (Rom. 3:27), och svarar, att

denna är utestängd genom trons lag, som utsäger, att människan bliver rättfärdiggjord utan laggärningar, alltså gärningar som äro juridiskt oklanderliga, i det de överensstämma med Lagen. Hos människan finna vi icke dessa. De äro icke *actio hominis*. Men å andra sidan är det tydligt att rättfärdiggörelsen är en laggärning i den betydelsen, att den är en gärning i full överensstämmelse med Lagen, ty Gud visar ju, såsom vi redan sett, just genom den, att han är rättfärdig, och Lagen göres genom denna *actio Dei* gällande i stället för att den skulle upphävas. Men den juridiska aktionen ligger alltså hos Gud. Detta är rättfärdiggörelsens forensiska prägel.

I Johannes Jörgensens Birgittabiografi finns (II:206 f.) skildring av en av den h. Birgittas visioner, vari hon ser sin son Karl stå inför Guds domstol. Djävulen framhåller hans synder, en ängel påpekar hans dygder. Det gäller att påvisa, att Karl har gjort fler goda gärningar än onda, att han har skriftat alla synder och gjort bot för dem och så försonat dem. Man frågar sig, medan man läser den ypperliga och gripande, i många avseenden kristligt sköna berättelsen, vilken roll Kristi försoningsverk här spelar. Det nämnes icke. Endast mänsklig aktivitet, Lagens uppfyllelse och överloppsgärningar har här plats. Vi få dock ej glömma, att som bakgrund ligger Kristi försoning. Utan den nåd, som genom offret på Golgata vunnits för människorna, skulle Karl och hans moder aldrig kunnat göra sina goda gärningar, varigenom Karl bliver förklarad rättfärdig. Här möta vi alltså en rättfärdiggörelselära, som kort kan sammanfattas så: Genom nåden, vunnen åt människorna genom Kristi offer, bliver den mänskliga naturen i stånd att fylla Lagen och så vinna rättfärdighet.

Här är den juridiska akten icke förlagd till himmelen, där Gud förklarar syndaren rättfärdig i en domsakt. Här är det människan, som själv är verksam på ett juridiskt sett riktigt sätt, i det hon fyller Lagen. I det ena fallet kan man samman-

fatta dogmen så: Gud förklarar denna syndare rättfärdig i Kristus. I det andra fallet: Gud gör genom Kristus denna syndare skicklig att handla rättfärdigt. I det förra fallet talas om en ontologisk förändring, en ändring i sättet att VARA, i det senare talas om en moralisk förändring, en förändring i sättet att HANDLA. Metafysik och psykologi stå mot varandra, ontologi mot moralism, mystik mot juridik. I förra fallet uppstår en livsgemenskap med Gud i Kristus utan förutsättningar hos människan, i senare fallet etableras ett juridiskt förhållande mellan Gud och människan, ett förhållande vars goda art har sin orsak i människans handlande. I förra fallet är Gud en *causa formalis*, i senare en *causa efficiens*. I förra fallet är människan försatt i nådens tillstånd genom trons livsgemenskap med Gud, hon är delaktig av Guds natur (hennes form); så länge hon förbliver i gemenskap med Gud är hon salig genom själva denna sin *status*; hon ÄR salig, hon BLIVER det icke. Hon äger saligheten som en *habitus* (dräkt, hon är iklädd Kristus!); hon behöver ej förvärva den genom ansträngning. I senare fallet har hon fått möjligheter att förvärva saligheten, därigenom, att kraft skänkes henne att utföra, vad som kräves för salighetens uppnående. I förra fallet är salighetsvisshet möjlig, nämligen i Kristus. I senare fallet är sådan visshet omöjlig. I det ena fallet föras våra tankar till det sköna ordet om dem, som med avhöljt ansikte avspegla Herrens härlighet och stiga från den ena klarheten till den andra i det de förvandlas till Guds avbild, (2 Kor. 3:18) eller till Heinrich Susos längtansfyllda utrop: »Entbildet werden von den Creaturen! Gebildet werden mit Christo! Überbildet werden in die Gottheit! » I det andra fallet samlar sig hela intrycket i ett enda betydelsefullt ord: *Meritum*.

Det finns alltså juridik i rättfärdiggörelsen men den är hos Gud och icke hos människan. Vi lämna nu det juridiska för att samla uppmärksamheten kring mystiken. Därvid är först en viktig distinktion att göra. Den hedniska mystiken bygger all-

tid på Guds allestädesnärvaro och leder till panteism. Den kristna mystikens *signum* är det förhållandet, att den icke känner någon annan väg till Gud än Kristus. Dess lösenord är *per Christum*. Kristusmystiken bör snarare än personlighetsmystiken ställas i motsättning till oändlighetsmystiken.

Den tro, som är den mystiska sidan i rättfärdiggörelsen, är alltså aldrig en allmän Gudstro. Den är en tro på Kristus, Guds Son. Den är en livsgemenskap med Kristus. Den kristtrogne är »sammanvuxen» med Kristus i en lika död och i en lika uppståndelse. (Rom. 6:5) Han befinner sig i en *unio mystica* med Kristus. Och i denna enhet, äger han rättfärdighet: »Om nu Kristus är i eder, så är väl kroppen hemfallen åt döden för syndens skull, men Anden är liv, för rättfärdighetens skull» (Rom. 8:10). Det är här en rättfärdighet av rent transcendent art, en rättfärdighet från Gud, en given rättfärdighet, en delaktighet i Guds natur, som är fullkomlig rättfärdighet »en rättfärdighet från Gud genom tro på Jesus Kristus» (Rom. 3:22). Detta hemlighetsfulla liv i Kristus, kan en människa befinna sig i under längre eller kortare tid av sitt liv, beroende dels på huru tidigt det begynner, dels på dess fortsättning. Den h. Paulus talar själv om sina landsmän Andronikus och Junias såsom människor, som längre hade levat i denna mystiska Kristusgemenskap än han själv — »som längre än jag hava varit i Kristus» (Rom. 16:7). Ja, att VARA i Kristus, hava essens och existens i honom, det är hemligheten med rättfärdiggörelsen.

Och dock är icke allt härmed sagt. Till *unio* kommer *imputatio*, tillräknandet. I Romarbrevets sjätte kapitel hava vi sett huru tanken på tillräknandet av rättfärdighet genom tron hade giltighet redan på Abrahams tid och huru den h. Paulus säger att detta tillräknande gäller även oss. Kristus uppväcktes för vår rättfärdiggörelses skull. Så som han lever, så skola ock vi leva — i honom. Därför talar han också om »Kristus i eder, vårt härlighetshopp» (Kol. 1:27). Detta är en »hemlighet», ett

mysterium, något som går utöver det naturliga och hör till det övernaturliga eller nådens värld. Men såsom Kristi rättfärdighet tillräknas oss, så sker även en annan, negativ *imputatio*, i det att synderna icke tillräknas, nämligen för Kristi försonings skull: »Ty det var Gud som i Kristus försonade världen med sig själv; han tillräknar icke människorna deras synder» (2 Kor. 5:19). Se vi rent empiriskt på den rättfärdiggjorda människan, så har hon alltjämt synder, men de tillräknas icke. Den h. Augustinus säger sant om synden hos den rättfärdiggjorde: »*Non ut non sit, sed ut non imputetur*».

Men i rättfärdiggörelsen se vi icke människan i hennes psykiska väsen utan ontologiskt, metafysiskt. Ty hon är en ny skapelse, övernaturlig och gudomlig, i Kristus. »Om någon är i Kristus, så är han en ny skapelse. Det gamla är förgånget; se något nytt har kommit» (2 Kor. 5:17). Om någon är i Kristus, så ÄR han något nytt, han är med ett nytt VARA, han är i Kristus delaktig av det eviga VARAT, han som ÄR, JEHOVA, vars väsen är att vara till, vars essens är existens, han som säger: »Jag är A och O, den förste och den siste, begynnelsen och änden» (Upp. 22:13). Det är ett nytt väsen, en ny substans, ett nytt sätt vara. Det är delaktigheten i Guds natur (2 Petr. 1:4). Och Gud är till sin natur rättfärdig. De rättfärdiggjorda hava delaktighet i rättfärdigheten från Gud genom Jesus Kristus. Därför äro de rättfärdiga, icke genom sitt handlande men genom sitt väsen, nämligen i Kristus, i enheten med honom genom tron.

II.

Identitet och mystik i rättfärdiggörelsen.

»Nu lever icke mera jag, utan Kristus lever i mig» (Gal. 2:20). Detta är kanske det klaraste och viktigaste bibelstället i hela den grupp av utsagor om identitetens mysterium, som i

så hög grad präglar Bibelns utsagor om rättfärdiggörelsen. Hit höra alla ord om att vinna och förlora sitt liv, såsom t.ex. Luk. 9:24: »Den som vill bevara sitt liv, han skall mista det; men den som mister sitt liv för min skull han skall bevara det» (jfr Luk. 17:33, Mark. 8:35, Joh. 12:25). Här sker en mystisk växling av identiteten, man dör och går under, man försvinner, man upphör att vara till. Gud är den levande. Att vara i absolut bemärkelse död är att vara skild från Gud. Han är icke de dödas utan de levandes Gud (Mat. 22:32). Men den som så uppgiver sig själv, den som offerar sin identitet i Gud, han återvinner den i ny gestalt, evigt levande, övernaturlig, benådad, i Kristus.

Identiteten är grundvalen för allt tänkande. Om vi taga beviset A är lika med B, B lika med C, alltså C lika med A, så förutsättes hela tiden att A är A. A kan ändra sig, men det kan ej upphöra att vara vad det är, det kan ej förlora sin identitet.

Jagets identitet är ett stort mysterium, som vi dagligen möta, men ej tänka på. Man håller ju före, att en människa på sju år helt förnyas, så att icke en enda cell, icke en enda atom finns kvar av den människa som fanns för sju år sedan. Men ändå bevarar människan sin identitet. Jag är den jag var för 7 år sedan. Äkta makar kunna icke efter sju eller fjorton år säga till varandra att de icke äro samma personer, som ursprungligen ingingo äktenskap, varför de alltså skulle antingen skiljas åt eller vigas på nytt. Vi döpa icke om barnen efter sju år med den motiveringen, att det ej är samma barn. Identiteten består ända ut i det kroppsliga. Det är »min» kropp, samma kropp vid sjuttio som vid sju år. Detta gäller såsom allmän och ofrånkomlig regel även i det profana. En människa bliver icke efter sju år fri från sina skulder med den motiveringen, att hon nu ej är samma människa, som gjorde dessa skulder för sju år sedan. Om läkaren efter sju, fjorton eller tjugooått år finner samma sjukdomssymptom i en människokropp, så är det vad

han väntade sig, ehuru det från en synpunkt sett skulle kunna sägas vara en annan kropp vid sista undersökningen än vid första. Tänka vi oss in i detta förefaller tanken på kroppens uppståndelse icke så märkelig, kroppen bevarar sin identitet genom en oavslutlig växling på det fysiska planet.

Denna persons identitet under alla växlingar i livet — även vid psykisk personlighetsklyvning, ty att Dr Jekyll och Mr Hyde äro identiska, det är just det avgörande för att en klyvning skall föreligga, annars vore det två icke identiska personer — medför, att två personer aldrig kunna byta plats med varandra. Den ena personen kan aldrig bli den andra, även om båda skulle samtycka till bytet. Detta är ett annat av tillvarons orubbliga hemligheter. Varför är ett sådant byte icke möjligt? Det kan icke ske i evighet, identiteten sträcker sig in i det tillkommande världen, in i det övernaturliga. Då det av den gamla människan bliver en ny människa, så är det just denna gamla människa som bliver frälst. Identiteten bevaras. Var och en skall avlägga räkenskap för sig själv (Rom. 14:12). Den som bekänner Kristus inför världen, honom skall ock Kristus bekänna inför sin Fader (Mat. 10:32). Aldrig i evighet, skall en människa bli fri från sin identitet. Hon skall vara den hon är.

Men nu inträffar det på en enda punkt, att människan förlorar sin identitet. Detta sker i rättfärdiggörelsen. Gud ser icke i syndaren en syndare. Han ser i den rättfärdiggjorde syndaren sin egen Son Kristus. Men Gud kan icke se fel. Gud är all vishets källa, fullkomligt intellekt. Han kan ej misstaga sig. Ser han i syndaren Kristus, då ÄR också syndaren Kristus. Ty annars skulle Gud misstaga sig, vilket är uteslutet. Ontologiskt, i själva varat, i själva sin essens och existens ÄR syndaren Kristus. Han har förlorat sin identitet i Kristus. Kristus är syndaren och syndaren är Kristus. Härom har han själv bedit, i den natt han utgav sig själv för oss, nämligen med orden »jag i dem och du i mig» (Joh. 17:23). Bibelns djupaste och skö-

naste ord om mystiken i rättfärdiggörelsen, i *unio mystica*. Själva arten av enheten beskrives närmare i en föregående vers (21): »... såsom du, Fader, är i mig, och jag i dig, också de må vara i oss». Det är en övernaturlig enhet, enheten i den heliga Trefaldigheten, som här är *causa exemplaris et principalis*. Här förlorar människan sig själv, sin identitet. Vi påminnas åter om ett ord av Suso: »Att förlora sig i Kristus och förvandlas i honom». Eller med den h. Pauli ord: »I haven dött, och edert liv är fördolt med Kristus i Gud» (Kol. 3:3).

Nu är det emellertid tydligt, att denna identitetsväxling är av ontologisk och icke av psykisk art. Den äger rum inför Gud, inför *forum coeli*, den är övernaturlig och ej timlig. Den rättfärdiggjorde är samma människa psykiskt och fysiskt sett, ja, undret består just däri, att denna människa, som i naturligt avseende bevarar sin identitet, i övernaturligt avseende, inför Gud ontologiskt är en annan, än Kristus. Det är därigenom just syndaren, som bliver rättfärdiggjord. Samma människa bliver den nya människan. Personens identitet kan här lika litet som annars upphävas, den hör till Guds eviga och naturliga i skapelsen givna ordning. Rättfärdiggörelsen hör däremot till nådens ordning, till frälsningsverket, till det övernaturliga.

Men i denna ordning ÄR människan genom rättfärdiggörelsen Kristus. Hon lever icke mer, hon är död, Kristus lever i henne. Hon lever i Gud, med Kristus, på ett för det naturliga betraktelsesättet fördolt sätt. »Om någon ÄR I KRISTUS, så är han en ny skapelse» (2 Kor. 5:17). Denna enhet med Kristus är en identitet med honom av samma art, som hans identitet med Fadern (Joh. 17:21). Kan Kristus alltså säga: »Jag och Fadern äro ett, »så kan ock den rättfärdiggjorde säga: »Jag och Kristus äro ett».

Nu har Kristus på korset lidit straffet för våra synder. Detta kallas i den gamla teologien *obedientia passiva*. Är nu den rättfärdiggjorde och Kristus ett, så har ock den rättfärdiggjorde utfört *obedientia passiva*. Han har utstått straffet för sin synd,

nämligen I KRISTO, genom sin identitet med Kristus. Nu förstår vi också varför den h. Paulus talar om att Gud uppenbarade sin rättfärdighet — icke blott sin kärlek! — i det att han ställde fram Kristus »såsom ett försoningsmedel genom tro, i hans blod». Ty i Kristus har Gud straffat den rättfärdiggjorde. Han har alltså uppenbarat sin rättfärdighet, han har låtit rätten och Lagen hava sin gång, han har ej prutat på rättfärdigheten för att giva rum åt kärleken. Detta vore omöjligt, då han ÄR, till sin substans, till sitt väsen, till sin natur ÄR både rättfärdig och kärlek. Med bländande klarhet fortsätter St Paulus på samma ställe (Rom. 3:25-26) : »Häri genom skulle han både själv befinnas vara rättfärdig och göra den rättfärdig, som låter det bero på tro på Jesus». Gud visar sig vara rättfärdig i det han rättfärdiggör syndare, ty i denna akt har rättfärdigheten sin gång genom identiteten med Kristus, som utstår det av rätten krävda straffet.

Men de gamle *doctores* räknade icke blott med Kristi passiva lydnad, de talade även om hans aktiva lydnad, *obedientia aktiva*, varigenom Kristus uppfyllde hela Lagen, så att han blev Lagens fullbordan (Mat. 5:17). Kristus har alltså *meritum*, han har förtjänat saligheten, ty han är rättfärdig inför Lagen. Så som alla i Adam nu äro sammanfattade genom den mänskliga naturens fall och fördärv, så äro de i Kristus rättfärdiggjorda sammanfattade i den mänskliga naturens renhet och fullkomlighet (1 Kor. 15:22, Kol. 1:18). I honom äro vi rättfärdiga, fullkomliga och utan brist. Genom identiteten med Kristus kunna vi frimodigt träda fram inför Gud, ty hur skulle någon fördömelse vara för den, som är i Kristus Jesus, den rättfärdige, som fyllt Lagen? (Rom. 8:1). Även här se vi alltså, huru såväl rättfärdigheten som kärleken, vilka båda äro substantiella egenskaper hos Gud och ej accidenser och alltså ej kunna förändras, äro i verksamhet och framtes i rättfärdiggörelsen.

Rättfärdiggörelsens mystik visar sig således vara förbun-

den med det mysterium, som heter identitetens växling i Kristus, så att den rättfärdiggjorda människan bliver identisk med Kristus. Men i det hon så förlorar sig i Kristus, finner hon sig själv, finner sitt sanna vara, det vartill hon skapades att vara, nämligen Guds avbild. Och ju mera hon psykiskt förverkligar denna ontologiska identitet med Kristus, desto mera helgad bliver hon. Om den rättfärdiggjorda människan dör innan hon hunnit bliva helgad, som rövaren på korset, så bliver hon dock salig och frälst, nämligen i Kristo. Men lever hon kvar på denna jorden och i denna tid, så uppstår för henne uppgiften att här realisera psykiskt och fysiskt den realitet, vari hon ontologiskt befinner sig. Detta är helgelsen. Denna är *actio*, men en handling som springer fram ur en essentiell *unio in Christo*. Skulle hon avfalla från enheten med Kristus genom tron, upphör helgelsens möjlighet. Hennes eventuella moraliska framsteg äro icke heliga och ingen helgelse, om de ej tagas i Kristo. Hon måste alltså ständigt fördjupa identiteten med Kristus i det dagliga livet psykiskt och fysiskt, hon måste i det naturliga förverkliga vad hon redan ÄR i det övernaturliga. Ur denna *unio* framspringer under kamp helgelsens *actio*.

Unio och actio i helgelsen.

Det finns ingen rättfärdiggörelsens psykologi. Rättfärdiggörelsen är icke psykologisk utan ontologisk. Däremot finns det en helgelsens psykologi, och därför måste vi i detta avsnitt betrakta såväl helgelsens ontologi som dess psykologi.

Den som genom rättfärdiggörelsen är i Kristus, han är i nåden. Men att vara i nåden är att vara helig i samma mån som man är nåden. Ty att vara i nåden är att vara i Gud och Gud är helig. Därför kallas de kristna i apostlakyrkan ofta de heliga (Apg. 9:13, Rom. 12:13, 15:25 m.fl.). Detta är en ontologisk helighet, som består i delaktigheten i Gud genom Jesus Kristus.

Denna helighet gives redan genom Dopet. Att döpas är att inlemmas i Kristus till gemenskap med honom i hans död och hans uppståndelse, *mortificatio* och *vivificatio* (Rom. 6:3-11). Den döpte ÄR död från synden på ett ontologiskt sätt, det har redan skett. Men ändå säger St Paulus, att han skall förkväva syndens välde i den dödliga kroppen (v. 12), ty där är synden alltså levande och där kan den döpte alltså leva i synden. Likaså lever den döpte »för Gud, i Kristus» (ibm). Men dock behöver han uppmaningen att ställa lemmarna i kroppen till Guds tjänst (v. 19). Därigenom bliver han helgad: »I varden helgade och änden bliver att I undfå evigt liv» (v. 22). Här se vi klart de två linjerna: *Unio mystica* vari den döpte är helig, delaktig av den Helige, och *actio* i dess dubbla aspekt, följande ur gemenskapen med Kristus i hans död och. uppståndelse, nämligen *mortificatio* och *vivificatio*.

Helgelsens grundval är alltså enheten med Kristus, delaktigheten i Guds natur. Därmed är rättfärdiggörelsen helgelsens grundval, ty rättfärdiggörelsen är, såsom vi hava sett, från en sida sett, just enheten med Kristus och delaktigheten av Guds natur. Helgelse utan rättfärdiggörelse bliver endast moralism, viljeträning och rutin. Sådant saknar allt andligt värde. Men »dem, som han har rättfärdiggjort, dem förhärskar han ock» (Rom. 8:30). Gud vill i vår jordiska existens, i vår kropp och själ se helgelsen förverkligad. Han vill se Dopet förverkligat i *mortificatio* och *vivificatio*. Sker icke detta, så falla vi ur nåden och rättfärdiggörelsen är upphävd, emedan vi icke äro i Kristo. Därför kan aposteln med rätta säga, att vi äro frälsta i hoppet, men att ett hopp, som vore förverkligat, ej längre vore ett hopp, varav följer, att vår frälsning ej är fullbordad så länge vi leva, emedan vi alltid måste räkna med möjligheten av ett avfall (Rom. 8:24). Därför kan han ock säga, att vi skola arbeta med fruktan och bävan på vår frälsning (Fil. 2:12).

Men om nu enheten med Kristus på ett övernaturligt sätt

är grundvalen för helgelsen, så måste helgelsens första *actio* vara fördjupning av Kristusgemenskapen. Kristus själv bliver för oss till helgelse (1 Kor. 1:30). Ju mera vi förenas med honom, desto heligare bliva vi. Ontologiskt är denna enhet fullkomlig, den kan ej göras djupare eller starkare. Men psykologiskt kan den befästas. Och detta är framför allt helgelse, att vi till hela vår själ och kropp bliva mera ett med Kristus, så att vi om möjligt helt stå i rättfärdighetens tjänst även med våra lemmar (Rom. 6:19). Kroppen betyder här något. Den är icke ett fängelse eller en boja, som skall sprängas, den är ett av Gud skapat medel till helgelse. All askes av rät kristen art avser att förverkliga detta. Kroppen skall alltså vara med i Kristusgemenskapen i helgelsen. Denna begynner såsom ontologisk och utbreder sig till att vara även psykisk och fysisk.

Men ju djupare människan kommer i denna *unio* med Kristus, desto mera präglas hon av hans död och hans uppståndelse. Detta sker redan i dopet, det sker i rättfärdiggörelsen av den avfallna människan, som återinsättes i dopets nåd. Hennes liv kommer, i samma mån som hon bliver fysiskt och psykiskt ett med Kristus, att präglas av *mortificatio* och *vivificatio*.

Mortificatio innebär askes. Askesens uppgift är att genom Anden döda kroppens gärningar, för att liv i Kristus skall uppstå (Rom. 8:13). De som göra detta, de *äro*, nämligen ontologiskt, Guds barn. De *äro* det redan, innan de öva askesen, och just emedan de *äro* det döda de kroppens gärningar (ibm. 14). Den ontologiska verklighetens förbindelse med den fysiskt-psykiska bliver även här klar. Det är just emedan den rättfärdiggjorde *är* i Kristus, som han övar askes, ty att vara i Kristus är att vara i gemenskap med honom i hans död. Såsom huvudet, så lemmarna. Är Kristus död, så måste vi dö. Den hedniska askesen ser i kroppen endast något mot anden fientligt, som bör förintas, tillintetgöras. Genom Kristi inkarnation är en sådan syn omöjlig för den rättfärdiggjorde. Har Kristus anammat kropp, så kan kroppen ej vara något ont. Å andra

sidan var det just emedan den mänskliga naturen var fallen i synd, som Kristus måste dö. Och det är genom döden i hans gemenskap som vi frias från synden. »Ty den som är död, han är friad från synden» (Rom. 6:7). Genom rättfärdiggörelsen tagas vi ut ur syndens och djävulens makt, men vi ställas varken i det ursprungliga paradiset eller i det tillkommande i himmelen, vi ställas in i den kämpande Kyrkan, vi inlemmas i Kristi kropp. Ty Kristus anammade väl kropp, han uppstod med kroppen och uppfor till himmelen med kroppen, så att denna hans mänskliga kropp nu är i den heliga Treenigheten. Men detta skedde genom döden. Hans kropp här i jordelivet var ej ett mål, men en genomgång mot målet, som var den förhärlicade kroppen. Så skall även vårt mål vara den förhärlicade kroppen, och vägen dit går genom döden, för syndens skull. Detta är askesens mening och betydelse. »Då vi nu hava dessa löften, mina älskade, så låtom oss rena oss från allt som befläckar vare sig kött eller ande, i det vi fullborda vår helgelse i Guds fruktan» (2 Kor. 7:1).

Askes är nåd och kommer av nåd. Men så är ock fallet med *vivificatio*. I Kristus och från Kristus hava vi liv och över nog (Joh. 10:10). Han giver oss liv genom livets Ord. Han uppfyller oss med sin Gudom och omvärver oss med sin godhet i det allraheligaste Sakramentet. Kristus är det bröd, som kommer ned från himmelen och giver världen evigt liv (Joh. 6:33). Men Ordets betydelse framställes i samma kapitel i lika klar belysning: »De ord som jag har talat till eder äro ande och äro liv» (v. 63). Vi se här, vilken utomordentlig betydelse nådemedlen hava i helgelsens *vivificatio*. Här få vi liv, här fullkomnas det gamla klassiska ordet såsom aldrig någon annorstädes: »*Gratia non tollit naturam sed perficit eam*». Här bliver enheten med Kristus allt mera fullkomnad, dock aldrig fullkomlig i denna tillvaro.

Men ur denna enhet och i denna enhet kommer lusten till

övning i gudaktighet, som även hör till helgelsen. Det uppstår en längtan efter att öva det goda, eftersom Gud är god och man har vunnit enhet med honom. »Du gudsmänniska, far efter rättfärdighet, gudsfruktan, tro, kärlek, ståndaktighet, saktmod» (1 Tim. 6:11). Här finna vi de tre teologiska dygderna, tro, hopp och kärlek. Dessa äro de förnämsta, och gudsmänniskan, som lever i helgelse i Gud har framför allt sin glädje i deras övning. Men alla goda verk bliva älskade och gärna gjorda. Lagens tredje bruk, den glada lydnaden för Guds vilja i den mystiska enheten med honom, har här sin plats. Helgelsens människa har blivit »tjänare under rättfärdigheten» (Rom. 6:18).

Och så förverkligas det underbara ordet: » Vi alla, som med avhöljt ansikte återspegla Herrens härlighet, vi förvandlas till hans avbilder, i det vi stiga från den ena klarheten till den andra, såsom när den Herre verkar, som själv är ande» (2 Kor. 3:18).

Anteckningar till nytestamentliga texter.

Av Hugo Odeberg.

Luk. 5:1-11 (5 e. Tref.).

Evangelierna förutsätta, att varje faktiskt skeende har symbolisk innebörd. Särskilt betydelsefulla är naturligt nog sådana skeenden och händelser i vilka Jesus själv verkar. Att nu den i Luk. 5:1-11 (Petri fiskafänge) skildrade händelsen har symbolisk innebörd, det anges direkt av Jesus genom hans ord: »härefter skall du fånga människor». Att Petrus uppfattar det som skedde symboliskt, det framgår av hans utrop: »Gå bort ifrån mig, Herre; jag är en syndig människa.» För Petrus har den djupare innebörden i vad som skedde på något sätt blixtnligt skymtat fram, han har gripits av den bävan, man känner inför det heliga, och som gör att det stora avståndet, den väldiga kontrasten mellan det heliga och det man själv är framstår med förskräckande tydlighet; därav Petri utrop: »Gå bort från mig Herre, jag är en syndig människa».

Men denna Petri skarpa förnimmelse av avståndet mellan det heliga — det rena, saliga ljus som han tydligen hastigt skönjt — och hans egen bristfälliga natur, den ledde ingalunda till att Kristus lämnade honom. I denna situation får han tvärtom det ordet: »Frukta icke», d.v.s. »detta är för dig», »du skall bli en människofiskare», »du skall till andra få förmedla vad du själv sett».

»I orden 'alltifrån nu skall du vara en människofiskare' ligger summan av hela händelsen, i vilken icke blott fiskafänget utan även stadgandet av apostelns tro voro mer tillfälliga.

Återlösaren undervisar genom handlingar, han talar genom gärningar till sin omgivning; skådande med djup andlig blick in i tingens väsende, förstår han att genom det sätt, varpå han behandlar naturens skapelser, begagna dem till en rik symbolik eller hieroglyfik. (Jfr Augustinus: quia ipse Christus verbum est, etiam factum verbi verbum nobis est, d.v.s. eftersom Kristus själv är Ordet, så är även det som Kristus *gör* ett ord till oss.) Något därmed analogt finnes redan i mänskligt stora och höga personligheters handlingar, och adla ofta de obetydligaste förhållanden genom sitt inflytande. Uttryckligen uppenbarar sig en sådan handlingarnas symbolik i de gamla profeternas verksamhet (jfr Jer. 13, Hes. 12 och 24).» (Olsh. ad lotum.) Nu har Jesus ej blott låtit fiskafänget framträda symboliskt (d.v.s. genom ett verkligen företaget fiskafänge såsom här) utan även använt det i liknelsens form: med Guds rike förhåller det sig som när ett fisknät kastas ut i sjön och man drager upp fiskar av alla slag. (Matt. 13:47; jfr Jer. 16:16.)

Eftersom det skedda är symboliskt så har det för all framtid lärdomar att ge just beträffande den verksamhet, som Jesus direkt angav som dess djupare innebörd: att kalla människor till det nya livet i Kristus.

Lärjungarna hade arbetat hela natten och fått intet. Så även med arbetet bland människor. Det är Petrus, såsom representant för alla ordets förkunnare, som får avge det vittnesbördet: »det har varit natt; vi ha arbetat hela natten och fått intet». Detta är alltså en erfarenhet, som förutsades redan ifrån början. Varför hade lärjungarna intet fått? På den frågan ges intet svar, men man beaktar den omständigheten, att de under denna fruktlösa natt icke hade haft Mästaren med sig. Det betyder icke att deras arbete direkt förkastas; måhända hade de icke, när Jesus sedan kom, förmått följa hans anvisningar, om de icke förut arbetat utan framgång, utan resultat. Men på samma gång inskärpes, att ett arbete utan Mästarens närvaro helt na-

turligt blir resultatlöst, även om de bästa yttre förutsättningar tyckas finnas och man själv tycker sig ha valt den lägliga tiden (»natten»).

När Han kommer säger han: »släpp ut på djupet!» Vad betyder detta uttryck? Det kan åsyfta flera sidor av den evangeliska verksamheten. Denna skulle komma att gå ut i folkdjupet, icke i första hand rikta sig till de mäktiga och bestämmande, de inflytelserika och penningrika, de förmånliga förbindelserna eller de värdefulla krafterna. Evangeliet om Kristi kors såsom världens frälsning skulle ut på djupet till dem som behövde det och som också skulle komma att taga emot det. Så har det också varit, när evangeliet verkligen varit en levande kraft, och en sann Guds församling bildats. Det var också den erfarenhet apostlarna redan från början fingo göra. Paulus erinrar om det i 1. Korintierbrevet: »icke många köttsligt vise, icke många mäktige, icke många ädlingar äro kallade; men det som galet var för världen haver Gud utvalt ... och det som svagt var ... och det som var oädla och föraktat ... och det som intet är.» På så sätt gick evangeliet på djupet, det var som ett nät släppt ut på djupt vatten.

Men också i annan mening skulle den rätta evangelieförkunnelsen gå på djupet — den skulle vara en predikan om, en oförskräckt förkunnelse av det djupa i kristendomen, icke det som världen kan fördraga utan det som alltid måste förbli en anstöt tills det tilläventyrs blir till frälsning, nyskapelse, nytt liv, ny tro. Som Paulus bekänner att han gjorde: »jag beslöt mig för att intet annat veta än Jesus Kristus och Honom korsfäst — för judarna en stötesten och för grekerna en dårskap, — alltså en stötesten eller en dårskap för hela världen — men för dem som bli kallade, vare sig judar eller greker, en Guds kraft och Guds visdom.»

Det är givet att en sådan predikan på djupet icke kan ske efter egna beräkningar. Vi veta, hur dylika alltid fört till att man sökt framställa kristendomen i så anpassad och tilltalande

gestalt som möjligt, allt efter vad den tid och den omgivning synes kräva, som man vänder sig till. Annorlunda blir det då man säger som Simon Petrus: »på *ditt* ord». Då inses att endast det djupa — som för varje tidsålder är dåraktigt — kan frälsa. På *Hans* — Mästarens — ord kastar en Petri efterföljare ut på *djupet*, obekymrad om följderna. Ty han har lämnat sådana omsorger för att följa Mästaren.

Matt. 5:20-26 (6 e. Tref.).

Det fanns enligt den judiska rätten tre slag av domstolar, med olika kapacitet, i ordning från den minst eller i obetydligare förseelser befogade till den i kapitalmål (= förseelser som kunde ådömas dödsstraff) kompetente, följande: domstolar av 3 medlemmar, av 23 medlemmar och den högsta domstolen av 71 medlemmar, vilken sistnämnda kallades den Stora Domstolen (Bet Din hag-gādol) eller Sanhedrin.

I allmänhet taget var *vreden* redan enligt de skriftlärdes och fariséernas uppfattning något som föll under femte budets allmänna rubrik. »Den som hyser vrede eller agg mot sin broder (= trosförvant) eller nästa (= landsman) han är likvärdig med den som utgjuter blod» är ett för fariséerna fullt naturligt uttalande, som helt står i överensstämmelse med deras grundsatser.

Men en »officiell» vrede var tillåten, ett slags utstötande ur gemenskapen för längre eller kortare tid på grund av någon religiös eller moralisk förseelse. Vid en sådan utstötning eller uteslutning kunde den utstötte också nämnas med något förklenande namn, vilket liksom rättfärdigade det förakt eller de sociala repressalier, åt vilka man ansåg sig kunna överlämna honom. Härvid hade den som ägde det största anseendet för fromhet, den högsta ställningen i samfundet eller församlingen eller kretsen, enligt fariseisk uppfattning den största rätten att på detta sätt utstöta eller bannlysa. Den utstötte framstod som

»rēkā» = en nolla, en ovärdig, och i värre fall såsom en »moré» = en motspänstig, en oförbätterlig. Det förra, rēkā, är det som i sv. bibelövers. återges med »du odåga», det senare som återges med »du dåre».

Ett sådant utstötande ur samfundet eller kretsen var det alltså som Jesus till skillnad från fariséerna ogillade och fördömde.

Beträffande det stora värdet av förlikning över huvud stodo fariséerna och deras skriftlärd på samma eller liknande ståndpunkt som Jesus. Det blev ingen »högre rättfärdighet än fariséernas och de skriftlärdes» enbart genom att man sökte förlikning med sin motpart. Tvärtom skatta fariséerna den särskilt högt, som förmår åstadkomma förlikning, och en domare skall alltid först söka åvägabringa en sådan. Den som är »fridsstiftare» är lik sin himmelske fader om vilken det heter, att han gör fred (‘ose šalom, Job 25:2, ett av fariséerna ofta citerat ställe).

Om det skall vara någon olikhet mellan fariséernas och Jesu lära i fråga om innehållet, så måste det här vara fråga om en förlikning i ett alldeles särskilt fall, och på ett sätt, som, liksom så ofta sker i Jesu mun, ställer den gängse uppfattningen på huvudet.

Här manas nu i vers 25 fram den förtrogna bilden av två motparter, och värdet av att en förlikning kommer till stånd. Och den förorättande (= den som har orätt) bör ju vara den av de två, som söka förlikning. Så långt äro fariséerna alldeles ense med Jesus. Det som vänder upp och ner på det hela är, om Jesus har en rakt motsatt uppfattning om vem som är den förorättade, och vem den som förorättat, än vad farisén har. Nu veta vi, att från fariseisk synpunkt den som gjort sig skyldig till något ofromt eller något, som strider mot den av dem fastställda moralen eller något som ser illa ut utåt, han är givetvis den som har orätt; lika visst alltså, som den som i kraft av sin fastare karaktär och aneddare ställning »vredgas på»

honom, utstöter honom, har rätt. Jesus säger tvärtom, och låter den utstötta vara den förorättade, och den »helige människan» som med upphöjt lugn tänker gå till sin gudstjänst, denne är den, som har orätt. Nu sätts dessa in i den förtrogna bilden av två som gå med sin sak inför domstolen — men man anar då vilken domare det här är fråga om: det är den högste domaren, som anlägger så helt andra synpunkter än farisén. Om den sistnämnde nu ser sig med Jesu ögon, får han plötsligt märka, att det är han som är den som har orätt och som bör skynda sig att söka förlikning.

Det bör vid en utläggning av denna text kanske erinras om att »säga» (»säga 'du odåga' eller 'du dåre'») i bibliskt språkbruk i sådant sammanhang innefattar såväl »säga högt» som »säga tyst», alltså även det slags 'tal' som i nutida språk mest kallas att 'tänka'. Att 'tänka' illa om sin broder är naturligtvis oftare värre än att säga det högt till honom, ty det förra blir gärna mera inbitet, växer sig djupare in.

Självklart erinras om att den fariseism, som det är fråga om här som eljes icke är någon specifikt judisk företeelse. Att det varnas för den beror ju tvärtom på, att den har så lätt att uppkomma i alla fromma sammanhang, icke minst de kristna.

Matt. 17:1-8 (Förkl.d.).

Perikopen om Kristi transfiguratio har tydligen en mångfald av innebörder koncentrerade i en mycket sparsam skildring. Denna transfiguratio fick skådas endast av de tre närmaste apostlarna. Men dessa möttes av det gamla förbundets främsta representanter. Kristi härlighet, en hemlighet för världen, uppenbarades för det gamla och nya förbundets representanter, därmed representanter för alla jordiska tidsåldrar. Ty uppenbart är att dessa avses som representanter, och därmed som förmedlare till andra. Genom dessa tre apostlars ögon hade de övriga apostlarna sedermera tillgång till samma hem-

lighet och överlämnade den åt församlingen. Genom Ordet blev den en tillgång för de troende i alla tider.

Det angives också, att apostlarna med anblicken av Kristi förklaring fingo en förnimmelse av sitt urhem, sitt rätta hem och ursprung. Hos den förklarade Kristus äro de omedelbart i det ljus, som motsvarar deras eviga andes minne och aning om den gudomliga värld i vilken människan en gång insatts och från vilken hon utgått. Detta angives med orden »här är oss gott att vara». — Transfigurationen var emellertid också förbunden med en proklamation om Jesus såsom den »älskade Sonen» och en kallelse till apostlarna att »höra honom». Detta är något, som går utöver den nyssnämnda uppenbarelsen: ty nu bli apostlarna »förskräckta», d.v.s. gripna av den bävan som förnimmes inför det heliga. Men när de hämtade sig från denna bävan var synen försvunnen, utom att Jesus var hos dem. Genom att Kristus sålunda proklamerats inför apostlarna i lagens (Moses) och profetians (Elias) närvaro, är hans ord hädanefter lag för dessa utvalda. Men detta innebär också och framför allt ett uppdrag till dem. Även i detta äro de representanter; icke såsom blott enskilda individer få de tillsägelsen att »höra Honom» utan detta är något som anger regeln och sättet för uppfyllandet av deras kommande uppdrag i världen. I uppdraget som Kristi sändebud skulle de alltid behålla de orden för sitt inre öra: »Hören Honom». Det innebär: »Honom skolen I höra, till Hans röst och bud och ledning skolen I lyssna, icke till det som är klokt i världen och icke till edra egna mänskliga uträkningar.»

Jfr 2 Mos. 24:1-18, 34:28-35. Genom den högtidliga proklamationen av orden »Hören Honom» hade den med gamla testamentet så väl förtrogna apostlaskaran och urkristna församlingen tydligt förnummit uppfyllelsen av de profetiska orden i 5 Moseb. 18:15: »En profet såsom mig skall Herren din Gud uppväcka åt dig, från dig och dina bröder. Hören honom.»

Matt. 7:15-21 (8 e. Tref.).

Det är anmärkningsvärt, huru Jesu ord om frukten och trädet i senare användningar glidit över till att betyda raka motsatsen till den mening, de ha i sitt ursprungliga sammanhang. Man tolkar dem som om Jesus hade sagt: se på människans yttre handlingar och allmänna uppförande, därav kan du veta hurudan hon är! Detta är alldeles uppenbart precis raka motsatsen till vad Jesus säger. Ty han talar om sådana, som komma i fårakläder, fastän de invärtes äro glupande ulvar. Och dessa *fårakläder* det är just de yttre handlingarna, det yttre uppförandet. Dessa yttre handlingar och yttre uppförande är intet annat än fårakläder, som således ingalunda visar, utan tvärtom döljer det inre, verkligheten, hurudant »trädet» är. Det är icke de handlingar, det »väsende», det sätt som människan medvetet visar utåt, det är icke hennes förträffliga, goda gärningar, hennes principfasta uppträdande, som är den frukt, som röjer hennes »väsen».

Utan ordet om trädet och frukten vill ju säga: detta yttre framträdande är inga frukter; ty en ond människa kan aldrig frambringa goda frukter. Hur mycket hon än försöker, så förblir hon endast törne och tistel. Och även om hon vill göra det som är gott, så gör hon icke den himmelske Faderns vilja, hon gör intet gott, ty hon är ett ont träd, en ond och hård människa även i sin gudsfruktan, en förhärdad, självisk, hatisk och ondskefull varelse.

»Av deras frukt skolen I känna dem» betyder alltså »av något helt annat än deras uppförande, deras 'fårakläder', skolen I känna dem, nämligen därav om det kommer något verkligt gott eller endast ont *ifrån* dem.» En verkligt god människa sprider nämligen gott omkring sig, ljus, värme, uppmuntran, hopp. Det är icke sådant, som denna människa själv räknat ut att hon skall *utföra*, men det förnimmes som verkningar av hennes väsen. En ond människa, en »ulv i fårakläder», hur

'helig' han än må vara i sitt sätt och hela sin verksamhet kommer däremot alltid att vara omgiven av onda verkningar. Ty han är ju med all sin godhet i den Ondes, »den glupande ulvens», tjänst och är själv en glupande ulv, betänkt endast på egen ära och egen fördel.

Jesus varnar för dessa typer. Ty de kunna verka som falska profeter som förföra med sin gudaktighet. Dels kunna de förföra genom att de ge en falsk bild av vad gudsfruktan är, men dels framför allt genom att de förstå att tillkämpa sig makt och inflytande, icke minst inom Guds församling, och kunna bli till förförelse genom att »fåren» även sedan de upptäckt deras ulvnatur, icke våga annat än lyda dem och därmed drivas bort från lydnaden för sin rätte herde. Ordet om trädet och frukten hör på det närmaste tillsammans med ordet om nya födelsen. Den »gamla människan», det »gamla väsendet» förblir ett ont träd, och endast genom att det nya livet tändes blir det ett gott träd, som kan och måste bära goda frukter: i enlighet med Faderns vilja.

Luk. 16:1-8. (Villicus. 9 e. Tref.).

Själva liknelsen om den förskingrande förvaltaren är en bild ur livet, vars olika drag icke innebära någon svårighet. Men liknelsens hänsyftning är ju så mycket svårare.

Med den rike mannen, ägaren till det förvaltade, är väl åsyftad den orätrådige mammon, världen, representerad av världens furste. Det är därmed sagt, att ingen människa äger något själv. Hon är endast förvaltare. Har nu en man mycket av den orätrådige mammons goda är han ändock att anse som endast en förvaltare av detta. Ytterst är väl allt i den Högstes ägo, och han skulle sålunda betraktas som en förvaltare åt Honom. Men den speciella form eller det särskilda område av det jordiska livets kraftspel som heter mammon — denna genom illusioner hopade makt — är i världsfurstens närmaste

våld. Den rike »tjänar mammon», icke Gud, och han tjänar mammon blott såsom en förvaltare av dennes 'orättrådiga goda'. Mammon — eller världsfursten — har alltså liksom uppsyn över honom och det gäller givetvis för den rike, i hans egenskap av förvaltare, att förvalta egendomen i *ägarens, husbondens, intresse*. Den rike står alltså under kontroll, att han förvaltar rikedom i enlighet med mammons fordringar, alltså i enlighet med rikedomens, penningens, egen inneboende onda tendens. En rik man, som icke förvaltar sin rikedom enligt dess inneboende krav: hårdhet, övermod, snikenhet, hänsynslöshet, förakt för alla andra värden, maktlystnad — han är en *orättrådig* förvaltare åt mammon eller världsfursten, han förskingrar för denne. Han blir därför förr eller senare avsatt från sin förvaltning. Emellertid befordrar tjänsten hos världsfursten utveckling av en klokhet — till själva den 'ekonomiska' begåvnungen hör klokhet, icke visdom visserligen, men den sluga listigheten som ger förmåga att klara oväntade och nya problem och situationer. Så finnas även sådana rike, som ha den klokheten, att de avsätta en del av rikedom, eller den makt de fått i sin hand, till ändamål, som gå utanför världsfurstens eller mammons område: de »förskingra» från mammon genom att avsätta något till barmhärtighetsverk, till religiösa ändamål e.d. Inför den nalkande räkenskapsdagen — om icke förr så inför döden, ty onekligen kan ingen ta med sig den minsta del av sin eller någon annans penningar eller därpå grundade makt till någon tillvaro på andra sidan döden — inför den annalkande döden söker den för mammon förskingrande förvaltaren göra en riktigt grundlig förskingring, genom att hjälpa så många som möjligt av dem som kunna tänkas stå i den Högste Herrens, evighetens Herres tjänst — sådana som naturligtvis därför äro »skuldsatta» till mammon. Därmed räknar han på att »man skall upptaga honom i sina hus», sedan han icke längre har sin förvaltarsyssla hos mammon, d.v.s.

sedan han flyttat över till en tillvaro på andra sidan döden. Den som — såsom han hoppas — skall upptaga honom är den Herre, som råder över dessa förhållanden, och vars ynnest han tänker sig ha förskaffat sig genom att hjälpa dem som höra honom till. Husbonden, d.v.s. världsfursten eller mammon, som förstår sig på klokhet, ger också denna uträkning sitt erkännande: han prisar den orättrådige förvaltaren för att han handlade klokt.

Vid bedömandet av denna klokhets räckvidd och innebörden av handlingssättet har man att jämföra sådana andra yttranden av Jesus som detta: »I kunnen icke tjäna två herrar. I kunnen icke tjäna både Gud och mammon», eller ordet till den rike ynglingen: »Gå bort och sälj allt vad du äger, och giv ...» »Förvaltaren» måste helt ha uppgivit varje, även den mest fördolda, förbindelse, med den herre, vars tjänst han lämnar, i synnerhet den som består i hågen, den hemliga lusten till det, som en sådan förvaltarsyssla har att befatta sig med.

Luk. 19:41-47 (10 e. Tref.).

Tydligt är, att evangelierna som ett framträdande drag i Jesu förkunnelse bevara hans påpekande av den förblindelse, som kan få makt med det jordiska livets människor, icke minst med dem, som eljes varit i besittning av stor list och förslagenhet i jordiska ting och förmått klokt räkna med alla möjligheter och utnyttja alla situationer. Denna förblindelse medför, att de icke, trots sin klokhet, kunna se sådana tidens tecken som äro alldeles uppenbara, och blindheten blir särskilt grundlig och påtaglig inför en nära förestående stor katastrof. I denna situation befinner sig de ledande i det folk, hos vilket Jesus utfört sina stora gärningar. Vid denna tidpunkt gå de mot en stor katastrof, förstörelsen av det de hade som det heligaste, men den nalkande katastrofen sågo de icke. De mena sig leva i frid, de vilja ha frid, och de vilja framför allt icke oroas i sin

själ eller för sitt andliga väl. Därför säger Jesus i smärta över denna blindhet: »O att du i dag hade insett, just du, vad din frid tillhör» — vad som skulle kunnat ge dig verklig frid. Denna förblindelse har ju ofta upprepat sig i historien. Inför den största katastrof ses den största blindhet, den mest ofattbara säkerhet. Dessa Jesu ord stå givetvis icke som något som blott angick den långt avlägsna tid, då de yttrades, utan de stå som en typisk varnande maning till alla tiders människor. Och den katastrof, som här skildras i Jesu förutsägelse, och som så obönhörligt inträffade, den är ju typisk för andra senare inträffade katastrofer, men icke endast för yttre historiska katastrofer, icke ens sådana, som inneburit ett helt folks förintelse, utan främst och ytterst för den största av alla katastrofer, den andliga katastrof som följer på den andliga förblindelsen — då man icke besinnar vad ens frid tillhör, och värst då denna förblindelse är allmänt utbredd i tider av religiöst förfall.

Men de som ännu se få då av Jesu ord varningen att icke låta sig ryckas med av förblindelsen. »I tider av förfallen kristendom» säger en av de gamle lärarne »utmärker sig en kristen genom ett aldrig vacklande förtroende för Jesu makt och Jesu nåd. Jerusalem föll, men därmed icke Jesu allsmäktige barmhärtighet.» »Bergen skola väl vika och högarna falla, men min nåd skall icke vika ifrån dig och min frids förbund skall icke förfalla.»

Luk. 18:9-14 (11 e. Tref.).

Det torde vara viktigt att behålla i sikte, att fariséismen icke befinner sig på en låg plats i de mänskliga moralernas mänskliga värdeskala. Den judiska fariséismen hade utarbetat en mycket hög moral, den högsta mänskliga moral, och levde i en förnuftig, upphöjd, förädlad gudsdyrkan. Det torde vara så, att t.ex. en modern kristen orienterad människa, som finge Jesu samtids människor och händelser rullade fram för sin blick

och sitt öra, icke alls skulle uppfatta fariséerna såsom annat än högst upphöjda och rättsinniga människor, i själva verket såsom ideal för kristna människor. Det är inför *Jesu* blick, mätta med *Jesu* måttstock, som fariséernas religion och moral — den högsta och finaste mänskliga moral — falla till korta. Och att dessa angrepp på fariséismen från *Jesu* sida finnas så rikligt i evangelierna beror ju tydligen på att en fariséism skulle utbilda sig i kristenheten, i kristna samfund. Farisen i templet skulle icke för mänskliga ögon ha framstått såsom vare sig självrättfärdig eller högmodig. Man lägger märke till att han *icke* åberopar någon *egen* förtjänst i sin bön och på grund av denna kommer med något krav. Detta gjorde icke heller en farisé. Det ansåg han naturligtvis lågt och förkastligt. Utan han gjorde just det som farisen i denna *Jesu* berättelse gör: han *tackade Gud*. Han tackade *Gud* för det att han var som han var, för det att han blivit räddad undan världens syndaväsen. Det var *Jesus* som såg högmodet i detta. Och det är en fariséism, som ligger och har legat så förrädiskt nära för alla »omvända» kristna: man känner sig oändligt tacksam till *Gud* för att man blivit frälst undan det syndiga livet och för att man får leva med *Guds* barn. Endast *Jesus Kristus*, synes det, kan se när i denna tacksamhet smyger sig in den tillfredsställelse, som tar sig uttryck i de knappt utsagda tankarna: hur skönt att jag icke är som den eller den syndaren! Och därmed ligger ju redan nära att — i tackets form — uppräknade de egna förträffligheterna, och känna sig upphöjd. Och till den, som så känner sig upphöjd äro de orden riktade: den som upphöjer sig skall bliva förödmjukad, men den som ödmjukar sig skall bliva upphöjd» — nämligen av *Honom* som verkligen kan både förödmjuka och upphöja, den ende från vilken förödmjukelse och upphöjelse äro av någon betydelse.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Luther om Ordet	113
Pastor <i>Martin Magnusson</i> : Något om exegetikens primära uppgift	123
Hovpred. <i>Bo Giertz</i> : Kvinna och man i ljuset av Guds ord	128
Teol. Doktor <i>Gunnar Rosendal</i> : Rättfärdiggörelsens och helgelsens mystik	149
<i>Hugo Odeberg</i> : Anteckningar till nytestamentliga texter	164

EREVNA. Redaktör: Teol. lic., Fil. mag. E. Starfelt. Lund.
Redaktionskommitté: Kandd. E. Albertson, G. Twegner och
T. Tykesson. Red. och utgivare: Prof. H. Odeberg, Lund.
Distributionschef: Kand. K.-G. Landström. Red. o. exp.:
Erevna, Fack 91, Lund. Postgirokonto nr 27 11 04. Erevna
Lund.

Lund 1946. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.
Falkenberg 2002. KEGs.